

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/19083> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Jordaan, Henri Romondus

Title: Slavernij en vrijheid op Curaçao : de dynamiek van een achttiende-eeuws Atlantisch handelsknooppunt

Issue Date: 2012-06-14

Hoofdstuk 6. De militaire rol van de vrije bevolking

Het was niet ongebruikelijk in de koloniën in de Amerika's om ook de mannelijke, niet-blanke bevolking, zowel vrijen als slaven, in te zetten bij de landsverdediging en ordehandhaving. In de loop van de achttiende eeuw werd de rol van de zwarte en gekleurde bevolking binnen de koloniale defensiesystemen steeds belangrijker. Dit hield onder andere verband met het feit dat onder uit Europa overgezonden militairen als gevolg van infectieziekten periodiek grote sterfte voorkwam. Met name gele koorts kon destructieve effecten hebben op de militaire sterkte. Het waren vooral volwassen nieuwkomers, zoals overgezonden militairen, die door de ziekte werden getroffen en eraan bezweken. De creoolse bevolkingen hadden er nauwelijks van te lijden omdat degenen die in de koloniën geboren en opgegroeid waren veelal in hun jeugd geïnfecteerd en daarom immuun geworden waren. In Curaçao kwam deze ziekte periodiek voor. Regelmatig moest aan de bewindhebbers worden gemeld dat de aangekomen rekruten binnen enkele weken na aankomst overleden waren. Bemanningen van in de haven geankerde schepen werden door de ziekte eveneens gedecimeerd.¹

De militaire versterkingen werden steeds in kleine aantallen van tussen de 10 en 20 soldaten overgezonden.² Dit was niet altijd voldoende om het garnizoen van voldoende manschappen te voorzien. In 1711, tijdens de Spaanse Successieoorlog, werd gemeld dat het garnizoen zo verzwakt was dat de gehele burgerwacht nu moest worden ingezet bij het wachtlopen zowel overdag als 's nachts.³ Drie jaar later werd gemeld dat het garnizoen vrijwel geheel was 'uitgestorven'; de meeste van de recent aangekomen soldaten waren gedeserteerd of overleden.⁴ In 1719 rapporteerde kapitein-luitenant H. Veldtman dat het onmogelijk was om met het bestaande garnizoen alle posten te bemannen. Uit een overzicht van een half jaar later bleek dat van het geringe aantal manschappen er bovendien voortdurend veel zieken waren.⁵ Het garnizoen was in 1735 te zwak om alle posten te bemannen, zo schreef directeur Van Collen. Er waren op dat moment niet meer dan 36 soldaten. Een negatief gevolg daarvan was volgens de directeur dat plichtsverzuim niet meer naar behoren gestraft kon worden. Men zag zich gedwongen om zaken door de vingers te zien, omdat er anders helemaal geen soldaten

1. Zie voor besmetting en immuniteit gele koorts: J.R. McNeill, *Mosquito Empires. Ecology and War in the Greater Caribbean, 1620-1914*. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2010, 40-47. Hoe dramatisch de sterfte als gevolg van gele koorts onder het garnizoen kon zijn blijkt onder meer uit de correspondentie van directeur Nicolaas van Beeck aan de kamer Amsterdam en de Heren Tien. Op 26 juli 1701 werd gemeld dat er 53 nieuwe rekruten waren aangekomen, die weliswaar van een beter gehalte waren dan de vorige zending, maar waarvan al verscheidenen waren aangetast door de 'voor lange grasseerende Sieckten.' Enkele pagina's verderop is er sprake van dat meer dan de helft ziek is en er inmiddels twee zijn overleden. In een postscriptum wordt hieraan toegevoegd dat het aantal overleden soldaten is opgelopen tot vier. In een brief ruim een maand later wordt melding gemaakt van nog 16 sterfgevallen onder de soldaten, maar dit aantal is doorgestreept en veranderd in 18 Zie NL-HaNA, 1.05.01.02, inv.nr. 566, N.van Beeck aan KA, 26 juli 1701, 354v, 357v-358r en 31 augustus 1701, 426r.

2. Zie onder meer: NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 573, Jonathan van Beuningen aan kamer Amsterdam, 20 november 1717, 285r; inv.nr. 576, J.P. van Collen en F. Eck aan kamer Amsterdam, 5 september 1721, 280v-281r; inv.nr. 579, J.N. du Fajj aan kamer Amsterdam, 30 juli 1729, 648v-649r; inv.nr. 582, J.P. van Collen aan kamer Amsterdam, 23 juli 1736, 538r-538v; inv.nr. 589, kapitein-luitenant Pax aan kamer Amsterdam, 31 januari 1742, 151v.

3. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 570, J. van Collen aan kamer Amsterdam 13 januari 1711, 598v.

4. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 571, Van Beuningen aan kamer Amsterdam, 21 juli 1714, 695v.

5. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 573, Veldtman aan kamer Amsterdam, 14 januari 1719, 848r; inv.nr. 574, H. Veldtman aan kamer Amsterdam, 8 juli 1719, 647r met bijlage: 'Rolle van het Garnisoen', 649r.

meer over zouden zijn. Dat had natuurlijk weer een negatief effect op de discipline. Redenen waarom men dringend verzocht om versterkingen te zenden.⁶

Er werden ook regelmatig klachten geuit over de fysieke conditie van de overgezonden rekruten, waarvan sommigen oud en grijs waren en gebreken vertoonden als verlamming, doofheid en blindheid. Soldaten werden om die redenen of vanwege zwaar drankmisbruik soms teruggezonden.⁷ In 1789 constateerden de commissarissen Van Grovestins en Boey, die naar de kolonie gezonden waren om een onderzoek te doen naar het functioneren van plaatselijk bestuur en rechtspraak, dat er onbekwame, oude en verminkte soldaten naar Curacao werden gezonden. Deze manschappen die tussen 1779 en 1787 waren overgezonden varieerden in leeftijd van 22 tot 70 jaar. Als gebreken werden genoemd: slechts één oog; krom en onbekwaam; geen tenen; gebocheld en krom; zwaar gebroken; geen neus; doof; gebroken; doof en onbekwaam; oud en gebrekkig.⁸ Eind achttiende eeuw werd door de pas gearriveerde garnizoenscommandant, Abraham Perret Gentil, een weinig glorieus beeld geschetst van de staat van verdediging van het eiland. In het westen van het eiland waren tal van batterijen, maar de blanken die daar met hun grote gezinnen gelegerd waren maakten op Gentil de indruk van de grootst mogelijke misère en armoede.⁹

In vrijwel alle koloniën werden in de achttiende eeuw zwarte en gekleurde milities of burgerwachten in het leven geroepen, vaak als gesegregeerde eenheden. Er was al een lange traditie van het bewapenen van slaven. Gedurende het laatste decennium van de achttiende eeuw kwam dit gebruik in een stroomversnelling. In 1795 werden door de Britten West India Regiments opgericht als reguliere eenheden, die spoedig een derde van de Britse troepenmacht in het Caraïbisch gebied uitmaakten en voornamelijk bestonden uit slaven die zo van de slavenschepen waren gerecruteerd.¹⁰ Er waren uiteraard ook uit blanken bestaande milities, maar de creoolse blanke groep vormde in de meeste koloniën slechts een klein deel van de bevolking en kon daardoor ook maar een beperkte bijdrage leveren aan de militaire kracht. Soms hadden niet-blanke eenheden blanke officieren, maar het kwam ook veelvuldig voor dat officieren uit de eigen groep werden benoemd, zoals in de meeste Spaanse niet-blanke milities. Ook de Fransen maakten in toenemende mate gebruik van niet-blanke eenheden, zowel binnen het militaire als in het politieke apparaat. Tijdens de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog (1775-1783) waren gekleurde Franse eenheden direct betrokken bij het beleg van Savannah, in een poging die stad op de Britten te heroveren, in 1779. De *maréchaussée*, de plattelandspolitie in Saint Domingue, bestond vrijwel uitsluitend uit niet-blanken.¹¹ De strijd tussen Fransen en Britten in het Caraïbisch gebied gedurende het laatste decennium van de achttiende eeuw werd in belangrijke mate uitgevochten met de inzet aan beide zijden van zwarte en gekleurde eenheden.

6. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 314, J.P. van Collen aan de kamer Heren Tien, 10 januari 1735.

7. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 566, N. van Beeck aan kamer Amsterdam, 21 juni 1701, 297r; inv.nr. 567, N. van Beeck aan kamer Amsterdam, 30 juni 1702, 4v-5r.

8. Koninklijk Huisarchief (KHA), Archief stadhouders Willem V, A18, nr. 334.4, Van Grovestins en Boey aan Willem V, 2 december 1789; 334-5, 'Lijste van Manschappen bij de Infanterie die gebrekelijken onbequaam tot dienst zijn hier gesonden'

9. KHA, Archief Willem V, A18, nr. 334-6, A. Perret Gentil aan Willem V, 3 juni 1793.

10. Geggus, 'Slavery, war, and revolution', 22-23.

11. King, *Blue coat*, xiv; Dubois, *A colony of citizens*, 54-55.

Dat de koloniale machthebbers in toenemende mate afhankelijk werden van de niet-blanke bevolking bij de organisatie van het defensie- en veiligheidsapparaat kon weer gevolgen hebben voor de rechtspositie van de vrije zwarten en gekleurden. Daarnaast kon het vervullen van militaire dienst maatschappelijk aanzien worden verkregen en economische voordelen opleveren. Zo bepaalde de Spaanse kroon eind achttiende eeuw, in een poging om de dienst in de milities aantrekkelijker te maken, dat deze voortaan zouden vallen onder het *fuero de guerra militar* of kortweg *fuero militar*. Binnen het Spaanse rechtssysteem konden aan bijvoorbeeld de kerk, de gilden of het leger, bepaalde juridische voorrechten, *fueros*, worden toegekend die uitdrukking moesten geven aan de afzonderlijk maatschappelijke status van dergelijke instituties. Het *fuero militar* gaf de houder het recht om, wanneer hij in een crimineel of civiel proces verwickeld raakte, zijn zaak door een militaire rechtbank te laten behandelen in plaats van door een gewoon tribunaal. Dit gold zowel wanneer de betrokkene zelf een zaak aanspande als wanneer hij de gedaagde partij was. In 1771 werd het *fuero militar* van toepassing verklaard op de milities van het onderkoninkrijk van Nieuw Granada, dat het noorderlijk deel van Zuid-Amerika besloeg met onder andere Venezuela, Colombia en Ecuador. Deze milities waren voor hun sterkte voor een belangrijk deel afhankelijk van de vrije bevolking van Afrikaanse oorsprong, de *pardos* en *morenos*, ook al omdat indianen in de Spaanse koloniën geen militaire dienst vervulden. De zwarte en gekleurde leden van de *militias* kregen onder het *fuero militar* een aanzienlijk gunstiger juridische positie ten opzichte van de blanke koloniale bevolking. En dit maakte de dienstname in de milities voor deze groep bijzonder aantrekkelijk.¹²

De incorporatie van zwarte eenheden binnen het Britse militaire apparaat had ook juridische consequenties. Het was binnen de Britse koloniale rechtspleging, zoals ook in de kolonies van andere Europese naties, gebruikelijk om getuigenissen van niet-blanken tegenover blanken geen rechtsgeldigheid toe te kennen. Maar binnen het militair strafrecht bleek dat als gevolg te hebben dat door blanken begane overtredingen of criminele handelingen ongestraft moesten blijven omdat het regelmatig voorkwam dat er alleen niet-blanken waren die als getuige *à charge* konden optreden. Daarom werd het binnen de militaire rechtspraak begin negentiende eeuw voor niet-blanken en zelfs voor slaven mogelijk om tegen blanken te getuigen.¹³

Stewart R. King stelt in de inleiding van zijn studie naar de vrije gekleurde bevolking in het prerevolutionaire Saint-Domingue, dat de militaire dienst voor alle lagen van de niet-blanke bevolking in die kolonie, van slaaf tot planter, belangrijke mogelijkheden bood voor maatschappelijke stijging en economische ontplooiing. Mannen van Afrikaanse afkomst die weinig mogelijkheden hadden om economisch en sociaal te stijgen konden via militaire dienst netwerken opbouwen van vrije gekleurde militieleden en blanke officieren, die hen toegang verschafden tot krediet, technologie en markten.¹⁴

12. Allen J. Keuthe, 'The status of the free pardo in the disciplined militia of New Granada,' *The Journal of Negro History*, Vol. 56, No. 2 (Apr., 1971), 105-117, aldaar 105, 109-110.

13. Roger N. Buckley, 'Slave testimony at British military courts', in: David Barry Gaspard en David Patrick Geggus, *A turbulent time. The French Revolution and the Greater Caribbean*, Bloomington, Indiana: Indiana University Press, 1997, 226-250.

14. King, *Blue coat*, xiii.

Ook in de Nederlandse koloniën werden de vrije zwarten en gekleurden ingezet bij de defensie en ordehandhaving. In Suriname werd in 1772 het korps Zwarte Jagers, de ‘redi moesoe,’ opgericht om de marrons de bestrijden. Verschillende vrije kleurlingen hadden daarnaast al sinds de jaren veertig van de achttiende eeuw deel uitgemaakt van de schutterij van Paramaribo. Ook werden vrije zwarten en gekleurden van tijd tot tijd opgeroepen voor gewapende acties buiten de stadsgrenzen tegen opstandige plantageslaven en marrons. Tenslotte werden in 1775, overigens naar het voorbeeld van Curaçao, twee permanente gewapende compagnieën geformeerd: één bestaanden uit zwarten en één bestaande uit gekleurden.¹⁵

Op Curaçao werden niet-blanken, zowel vrijen als slaven, al gedurende het eerste decennium van de achttiende eeuw in militaire eenheden georganiseerd. Aanvankelijk had dit slechts een tijdelijk karakter. Het gebeurde uit noodzaak, om een directe vijandelijke dreiging van buitenaf het hoofd te kunnen bieden tijdens de Spaanse Successieoorlog (1702-1713). Maar vanaf eind jaren dertig van de achttiende eeuw was sprake van twee reguliere eenheden van ‘vrije negers’ en ‘vrije mulatten’, voornamelijk belast met politietaken in Otrobanda.

Gedurende de tweede helft van de achttiende eeuw met name gedurende het laatste decennium deden zich onder invloed van de Amerikaanse, Franse en tenslotte Haïtiaanse Revolutie maatschappelijke ontwikkelingen voor die van invloed waren op het functioneren van de zwarte en gekleurde milities op Curaçao. In 1750, bij de slavenrevolte op Hato, bleek de compagnie van vrije negers onder Anthonij Beltran nog een betrouwbare bondgenoot van het gouvernement. Maar bij de slavenopstand in 1795 was de rol van de vrije zwarten en gekleurden minder prominent. Er zijn zelfs aanwijzingen dat een aanzienlijk aantal zich bewust onttrok aan deelname aan de in de haast opgezette militaire campagne die er op was gericht om uitbreiding van de opstand naar het oostelijk deel van het eiland tegen te gaan en de rebellerende slaven te verslaan.

Bij het aantreden van directeur Faesch deed zich een incident voor dat illustratief was voor de op dat moment bestaande relaties binnen de op segregatie gebaseerde koloniale samenleving. Op 17 juli 1740, tijdens de inhuldigingsplechtigheid van Faesch als nieuwe directeur, stond de gehele gewapende macht, inclusief de korpsen van vrije zwarten en gekleurden, aangetreden. Er ontstond een conflict tussen de ‘vrije negers’ en de ‘vrije mulatten’ over de rangorde bij de parade, gebaseerd op het idee dat beide groepen hadden over hun plaats binnen de maatschappelijk orde, waarbij:

de vrije negers sustineerden dat zij meerders moesten geconsidereert zijn als de mulaeten, dat zij koningen van haar Rasse hadden en dat de mulaeten die niet hadden, oock als er geene Neegers waeren zoo zouden geene Mulaeten zijn, zij Neegers waeren oock voor de mulaeten op het Eyland.¹⁶

Het geschil werd gesust. Maar toen de commandant van het garnizoen opdracht kreeg de vrije korpsen af te marcheren, stuitte dit op heftige protesten van de luitenant van de blanke

15. Vrij, ‘Kleur en status’, 20-38.

16. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 588, Faesch aan kamer Amsterdam, 6 augustus 1740, 57r-59r; inv.nr. 598, ‘Convenabel Expedient ten dienste van het different tusschen vrije neegers en moullatten op den dagh der aanstelling van de Heere Gouverneur’, 17 juli 1740, 1179r-1181r.

burgerwacht, die meende dat hij dit bevel zou moeten geven omdat de vrije korpsen onder zijn commando vielen. Een handgemeen tussen burgers en militairen kon ternauwernood door Faesch worden voorkomen.

Zestig jaar later lijkt binnen de Curaçaose defensiemacht deze strikte segregatie niet langer te bestaan. Nadat in september 1800 het eiland aan Groot-Brittannië was overgegeven, bleef de burgerwacht gehandhaafd, maar de Britse gouverneur uitte de wens dat in de toekomst:

the white and the Blacks will be more separated than they were in this morning upon the Parade; for this is absolutely necessary for many reasons besides their appearance, as the words Equality and Liberty are still much in Fashion among them, though their meaning is not very clearly understood.¹⁷

In dit hoofdstuk zal de rol die de vrije bevolking heeft gespeeld bij defensie en ordehandhaving en de ontwikkelingen die daarin optraden nader worden bekeken.

Wat was op militair gebied de relatie tussen gouvernement en de vrije niet-blanke bevolking? Leverde de gewapende dienst voor vrijen ook voordelen op? Zo ja, waar bestonden die dan uit? Hoe betrouwbaar waren de onder de wapenen geroepen vrije negers en mulatten, met name in de revolutionaire periode? Eerst wordt een globaal beeld geschetst van de organisatie van het defensie-apparaat ten tijde van de WIC en in de periode tussen 1791 en 1800. Daarna zal worden bekeken welke positie de vrije niet-blanken hierbinnen innamen.

6.1 De organisatie van de Curaçaose defensie ten tijde van de WIC

De hoofdmacht van het militaire garnizoen van de WIC was gelegerd in Fort Amsterdam. Daarnaast waren troepen gestationeerd aan Caracasbaai, waar begin achttiende eeuw Fort Beekenburg werd gebouwd en in verschillende kleinere posten als aan Fuikbaai, Oostpunt en Westpunt (zie kaart nr. 6). Het garnizoen was relatief klein en telde maximaal zo'n 150 man, maar bestond soms uit niet meer dan enkele tientallen militairen. Hoewel er in de regel een garnizoenscommandant was, had de directeur formeel het opperbevel. Het officierskader telde naast een kapitein of kapitein-luitenant meestal nog slechts een luitenant en een vaandrig; soms was er maar één officier. In 1709 telde het garnizoen, inclusief de bezetting van Caracasbaai, een vaandrig, drie sergeanten en 92 korporaals en soldaten. Een militair met onbekende rang, waarschijnlijk een onderofficier, vervulde de functie van commandeur van het fort aan Caracasbaai. In 1757 bestond het garnizoen uit een vaandrig, zes sergeanten en 149 korporaals en minderen. Van twee militairen met onbekende rang, waarschijnlijk onderofficieren, wordt alleen vermeld dat zij commandeurs van de waterforten waren.¹⁸ De sterfte en desertie waren hoog onder de garnizoenssoldaten en versterkingen werden zoals gezegd slechts mondjesmaat aangevoerd. In de correspondentie met het moederland werd

17. The National Archives, Kew (TNA), War Office (WO), inv.nr. 1/97, 3r-3v, Seymore aan Portland, 7 november 1800.

18. *WIPC* 1, nr. 64, 13 december 1709, Instructie De Senilh, 98-99; nr. 33, Resolutie 22 augustus 1644, de luitenant en vaandrig worden lid van de raad, 44-45; NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 200, monsterrol, 25 juni 1702, 342r-343r; inv.nr. 234, 'Rantsoenlijsten', wekelijkse lijsten van personen, die een rantsoen ontvingen, rantsoenlijst van 8 januari 1757.

regelmatig geklaagd over de geringe militaire bezetting en over het slechte gehalte.¹⁹

Naast het uit infanterie bestaande garnizoen, aangevuld met meestal lokaal geworven kanonniërs of ‘busschieters’, beschikte de WIC in Curaçao ook over een ruitërij, eveneens bestaande uit veelal ter plaatse gerekruteerde lieden.²⁰ Dit korps bestond oorspronkelijk in ieder geval deels uit indianen. De belangrijkste rol van deze kleine cavalerie was het verrichten van verkenningen en ordonnansdiensten. Verder trad de ruitërij vooral op bij het bewaren van orde rust op het platteland en de zorg voor de bezittingen van de Compagnie daar.²¹ Het opsporen van weglopers, ook gevluchte Spaanse slaven uit Venezuela, behoorde eveneens tot hun taken. Tenslotte was er vanaf circa 1740 meestal een oorlogsschip in de haven van Curaçao gestationeerd. Dit stationsschip viel niet onder het gezag van de WIC, maar onder dat van de Admiraliteitscolleges en de Staten-Generaal.

Het garnizoen werd bijgestaan door een blanke burgerwacht. Deze was tamelijk autonoom. De burgers stelden zelf een reglement vast voor hun wachtdiensten en kozen hun officieren uit hun eigen midden. De benoeming van de kapitein van de burgerij moest, omdat hij krachtens zijn functie ook deel uitmaakte van de raad en in rang direct volgde op de commandant van de militie, worden bevestigd door de Heren Tien.²²

Het vervullen van dienst bij de burgerwacht was een plicht voor alle blanken. Niemand was hiervan vrijgesteld.²³ Anders dan in schutterijen in de Republiek dienden op Curaçao en de andere Caraïbische koloniën ook joden in de burgerwacht.²⁴ De motivatie onder de blanken om burgerdienst te vervullen was echter laag. Ook in tijden van crisis, zoals tijdens de Spaanse Successieoorlog (1701-1714), moesten de burgers worden gemaand om hun wachten te vervullen. Er ontstond een gebruik waarbij de burgers die zich dat konden permitteren hun wachten afkochten door zogenaamde contributiepenningen te betalen; de armsten onder de bevolking liepen dan vervolgens tegen betaling in hun plaats de verplichte nachtwachten.²⁵

19. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 570, Van Collen aan kamer Amsterdam, 13 januari 1711, 598v; inv.nr. 571, Van Beuningen aan kamer Amsterdam, 21 juli 1714, 695v; inv.nr. 573, Veldtman aan kamer Amsterdam, 14 januari 1719, 848r; inv.nr. 574, Veldtman aan kamer Amsterdam, 8 juli 1719, 647r, en bijlage sterktestaat van het garnizoen, 649r-649v; inv.nr. 566, Van Beeck aan kamer Amsterdam, 26 juli 1701, 354v, 357v; Van Beeck aan kamer Amsterdam, 31 augustus 1701, 426r; inv.nr. 566, Van Beeck aan kamer Amsterdam, 21 juni 1701, 297r; inv.nr. 567, Van Beeck aan kamer Amsterdam, 30 juni 1702, 4v-5r; KHA, Archief Willem V, A18 334-4, Van Grovestins en Boey aan Willem V, 2 december 1789; 334-5, Lijst van Manschappen.

20. Het opnemen van personen als ‘busschietër’ of ruitër op de betaalrol van de Compagnie kon ook een sociale functie hebben, bij de ondersteuning van weduwen en wezen. Kinderen van overleden WIC-bedienden werden soms vermeld als ‘mortepeai’, zij kregen een gage maar waren te jong om daadwerkelijk dienst te verrichten. Toen de boekhouder Soorbeek, op weg naar Bonaire om de Compagniesbezittingen aldaar te inventariseren, over boord sloeg en verdronk liet hij een weduwe en drie minderjarige kinderen achter. Zijn weduwe werd vervolgens vrije inwoning toegekend en zijn 11-jarig zoontje Daniel werd als busschietër aangenomen. Zie NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 314, J.P. van Collen aan Heren Tien, 25 februari 1735. Volgens Joan Claus van Laar bestond meer dan de helft van de kanonniërs op Curaçao uit kinderen. Zie inv.nr. 596, ‘Memorie van Van Laar, 301. Zie ook Hamelberg, *De Nederlanders*, 217, 214-215.

21. Hamelberg, *De Nederlanders*, 46-47; *WIPC* 1, nr. 9, Resolutie, 31 maart 1643.

22. Hamelberg, *De Nederlanders*, 47, 157, 159-160.

23. *WIPC* 1, nr. 145, 8 november 1740, Reglement voor de burgerwacht en de burgerkrijgsraad, 212-213.

24. Mogelijk dat de joden een afzonderlijke compagnie vormden. In 1713 tijdens de inval van de Fransen onder Cassard, werd de verdediging van Cornetsbaai verzorgd door een eenheid van 40 ‘Israëlieten’. Zie B. de Gaaij Fortman, ‘Een belangrijk dagboek’, in *West-Indische Gids*, vol. 6 (1924-1925), 241-270, aldaar 249.

25. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 582, 413r-414v, Bijlage bij brief Van Collen aan kamer Amsterdam, 18 april 1736; *WIPC* 1, nr. 78, 17 januari 1713, waarschuwing dat niemand zich aan zijn wacht mag onttrekken op straffe van een boete.

Na de opheffing van de WIC op 31 december 1791 viel het directe gezag over de kolonie terug aan de Staten-Generaal en werden de op het eiland gelegerde militairen formeel Staatse troepen. De burgerwacht bleef in eerste instantie onveranderd. In 1796, na de Bataafse omwenteling op het eiland, werd, zoals hierna zal blijken, een belangrijke reorganisatie van de burgerwacht doorgevoerd. De naam veranderde in dat jaar in Nationale Garde.

6.2 De vroege organisatie van de niet-blanke militie

De vroegste informatie over het inzetten van niet-blanken in de defensie van Curaçao stamt uit de Spaanse Successieoorlog (1702-1713). Aanvankelijk werden alleen slaven, maar daarna ook vrije niet-blanken, bewapend om het eiland in staat van defensie te brengen tegen een verwachte Franse aanval.²⁶ In 1707 maakte directeur Jacob Beck (1704-1709) melding van het feit dat ‘Alle de Negers die handgeweer kunnen gebruiken sijn gewaarschouwt op het teeken van onraad met haar gheweer in de Fortresse te verschijnen.’²⁷ In 1710 berichtte directeur Abraham Beck (1709-1710) dat zowel de vrije negers en mulatten als de slaven van de inwoners, die geschikt bevonden waren om wapens te dragen, ingedeeld waren in militaire eenheden ‘sijnde alle wackere en wel gedresseerde karels waervan in tijde van Noot groote dienstsoude hebben om onze vijande in de bosschen en op de fileers van ’t gebergte groote affbreuck te doen’.²⁸ Ter aanmoediging was er een premie van 40 peso in het vooruitzicht gesteld voor iedere vijand die zij gevangen zouden weten te nemen. Waarbij de directeur zich haastte te melden dat deze premies door de bevolking zouden worden opgebracht en dus niet ten laste van de WIC zouden komen.²⁹ Er werden drie als compagnieën aangeduide, maar tamelijk kleine eenheden van vrijen geformeerd, twee bestaande uit 21 en een van 29 man inclusief eigen officieren en onderofficieren (zie tabel 6.1). Het aantal onder de wapenen geroepen slaven was groter. Uit deze groep werden eveneens drie compagnieën geformeerd, maar de bezetting per eenheid was respectievelijk 46, 51 en 51 man, opnieuw met eigen niet-blanke officieren. In de opgave van de samenstelling werd bij de slaven achter hun naam ook de naam van de meester vermeld. Bij een aantal officieren is dit echter niet gebeurd, waaruit zou kunnen worden afgeleid dat dit vrijen waren. Het betreft kapitein Anthonij Claasz van de tweede compagnie, waarschijnlijk de latere kapitein van de vrije negers en schoonvader van Anthonij Beltran,³⁰ de kapitein Guanika Stonehouse, de luitenant Sjan Nicola en de vaandrig

26. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 203, 454r-455v, opgave van de sterkte en samenstelling van de compagnieën vrije zwarten, bijlage bij een brief Abraham Beck aan Heren X, dd. 4 maart 1710; In een resolutie van de raad uit 1706 aangaande het in staat van verdediging brengen van het eiland werd alleen melding gemaakt van het bewapenen van slaven. Zie: NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 569, extract uit de resoluties en sententies van de raad, 19 april 1706, 64v, de burgers moesten al hun slaven die met een wapen konden omgaan, voorzien van ‘behoorlijke schiet & Zijd geweer ende genoegsaam Cruyt & Loot’, en hen naar het ruiterkwartier zenden waarna zij met hun officieren naar de aan hen toegewezen posten zouden worden gezonden.

27. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 202, J. Beck aan Heren Tien, 9 december 1707, 205v.

28. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 203, A. Beck aan Heren Tien, 4 maart 1710, 442v-443r.

29. Ibidem, 443r.

30. NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 818 (fiche 6), nr 64, 176r-177r, transportakte 23 maart 1747. Maria Magdalena, weduwe van Anthonie Claasz, in leven kapitein van de ‘vrije slaven’, was de verkopende partij; OAC inv.nr. 1550 (fiche 2), 166r, donatie inter vivos 11 mei 1740. De vrije negerin Maria Magdalena, weduwe en boedelhoudster van wijlen de vrije neger Anthonij Claasz schonk in de vorm van een donatie inter vivos aan haar dochter Anna Lucia Claasz, echtgenote van de vrije neger Anthonij Beltran, een mulattemeisje genaamd Angelina en een negermeisje genaamd Dominga. Deze schenking zou nogal wat kwaad bloed zetten bij met name de broers van Anna Lucia Claasz, omdat zij meenden dat hun moeder hun zuster en haar man Anthonij

David Moijart van de derde compagnie (zie tabel 6.2).

Kort voor de landing van de Fransen onder Cassard in 1713 werden alarmmaatregelen uitgevaardigd. De gewapende negers en mulatten die in december 1712 waren gemonsterd, zowel de vrijen als de slaven, kregen bevel om zich ‘in haer volle monteringe onder haer gestelde officieren te begeven naer de buytenposten, namentlijk die boven bescheyden zijn naer de Fuyck ende die naer beneden aen Piscaderis en St. Michiel, ten einde aldaer te gehoorsamen ende op te volgen de ordres door ons albereyts gegeven en nogh te geven, op pene van telkens te verbeuren boven lijffijcke correctie een somma van vijftig stucken van 8te voor ider hoofd soo tot deser sal coomen te te manckueeren’.³¹ Daarnaast werden de blanke inwoners opgeroepen om ook hun overige slaven die daarvoor geschikt werden geacht te bewapenen, zodat dezen in geval van nood bij konden springen.³²

Verder werden de in de Punt wonende slavenbezitters opgeroepen om slaven ter beschikking te stellen om de ingang tot het binnenwater bij Marie Pompun, even ten oosten van Pietermaai, te dempen teneinde het de vijand onmogelijk te maken daar te landen.³³ Slaven die geen rol vervulden bij de defensie moesten ‘tot meydinge van alle confusies, disordres en excessen’ buiten de stad worden gebracht. Want de vrees bestond dat in geval van een Franse belegering deze ‘onnutte slaven’ niet alleen ‘hinderlijck ende in het consumptie der lijfsbehoeftens naedeligh [zouden] sijn’, maar dat ‘soodanige negros, die dogh uyt de natuur boosaerdig, schelmagtig en diefagtgh zijn’ zelfs een direct gevaar zouden kunnen vormen omdat door hen ‘grootte schaede, excessen en andere quade feyten van binnen, daer den vijand van buyten is, souden kunnen werden toegebracht’.³⁴ Slaven die toch zouden worden aangetroffen of die nadelige acties ondernamen zouden zonder verder proces en zonder vergoeding aan hun meesters worden gedood.³⁵

Vrijwel alle baaien werden versterkt en van een gewapende bezetting voorzien. In totaal beschikte men over 895 man. Eigen troepen van de Compagnie vormden hierbij een minderheid: er waren slechts 45 ruiters en 25 soldaten gelegerd aan respectievelijk Fuikbaai en Caracasbaai. De vrije negers en slaven maakten met 250 man iets minder dan 30% van de verdediging van de baaien uit. Zij werden ingezet bij Fuikbaai in het uiterste oostelijk deel van het eiland, waar 200 man vrije negers en slaven werden gestationeerd, en bij Piscaderabaai, even ten westen van Otrobanda (zie kaart nr. 6) waar de resterende 50 man lagen. De belangrijkste bijdrage aan de sterkte van de defensie werd geleverd door matrozen van de in de haven geankerde schepen, die met 420 man bijna de helft van het totale aantal manschappen uitmaakten. Opvallend is dat melding werd gemaakt van een afzonderlijke eenheid van 40 joden.³⁶

Beltran favoriseerde. Het conflict leidde uiteindelijk tot een rechtzaak tussen Beltran en zijn zwagers. Zie hiervoor hoofdstuk vijf.

31. *WIPC* 1, nr. 74, alarmmaatregelen in verband met de dreigende komst van de Franse vloot, 9 januari 1713, 113-114.

32. *Ibidem*, 114.

33. *Ibidem*, nr. 76, beschikbaarstelling van slaven voor de demping van de ingang van het binnenwater, 115.

34. *Ibidem*, nr. 77, 16 januari 1713, slaven die niet van nut kunnen zijn voor de verdediging moeten buiten de stad worden gebracht, 116.

35. *Ibidem*, nr. 77, 16 januari 1713, slaven die niet van nut kunnen zijn voor de verdediging moeten buiten de stad worden gebracht, 116-117.

36. De Gaaij Fortman, ‘Belangrijk dagboek’, 249.

De Fransen landden uiteindelijk in Sint Kruisbaai in het westelijk deel van het eiland. De blanke burgerwacht werd daarna vooral op fort Amsterdam en in de stad gestationeerd. De zwarte hulptroepen werden naar Sint Kruis gezonden. Bij een eerste treffen met de Fransen vielen vijf tot zes gewonden, zowel blanken als zwarten, terwijl een blanke en vijf niet-blanken sneuvelden. Een volgende confrontatie met de Fransen vond plaats bij Malpais. Hier waren 120 ‘Elminaasche negers’ geposteerd, met de opdracht zich stil te houden tot de vijand dichtbij zou zijn. Maar toen de Fransen ’s morgens vroeg verschenen en zich in slagorde opstelden, gingen de zwarte hulptroepen onmiddellijk tot de aanval over. Direct werden er ruiters achter hen aangezonden in een poging hun terug te halen, maar het kwaad was geschied: de Fransen hadden nu de positie van de verdedigers ontdekt en vielen ‘met groote furie’ aan en 200 man soldaten en matrozen sloegen op de vlucht. Een ander deel van de troepen bestaande uit 180 man ‘soowel matroose als negros’ en 90 ‘Creolle als andere negros’ hield nog korte tijd stand, maar trok zich vervolgens ook terug. Er waren nog wat andere schermutselingen, onder andere bij Motet aan de overzijde van Scharloo, ‘alwaar een partij negros en eenige blanken op de france schooten en de francen op haar insgelijx’.³⁷ Maar het mocht allemaal niet baten; nadat de Fransen de stad nog enkele dagen hadden gebombardeerd volgde de onvermijdelijke capitulatie. Cassard vertrok uiteindelijk nadat een afkoopsom van 115.000 peso overeengekomen was, te voldoen in geld, goederen en slaven.³⁸

6.3 De formatie van twee reguliere niet-blanke gewapende eenheden

Wanneer is overgegaan tot de formering van twee reguliere eenheden van vrije zwarten en gekleurden is niet bekend. Mogelijk dat dit onder directeur Jan Gales (1738-1740) is gebeurd. In het verslag van het ceremonieel van zijn ontvangst bij aankomst en vervolgens zijn formele installatie wordt wel melding gemaakt van het aantreden van het garnizoen en de militia van de gewapende burgerij, maar niet van de vrije negers en mulatten.³⁹ Toen Isaac Faesch in 1740 werd geïnstalleerd stonden de vrije negers en mulatten wel aangetreden, waarbij tussen beide compagnieën het hiervoor al gemeld conflict ontstond over de rangorde bij de parade. Ook bij latere ceremoniële gebeurtenissen, zoals de begrafenis van gouverneur Jacob van Bosvelt in 1762, traden de vrije negers en mulatten op. Aan de kop van de begrafenisstoet ging de ruitery, gevolgd door de soldaten van het garnizoen. Helemaal aan het eind, na de twee ‘Hek Sluyters’ volgden eerst ‘de moulatten te voet met Schiet en Zytgeweer’ en tenslotte ‘de vry negers te paard, met Schiet en Zyt geweer’.⁴⁰ De vrije zwarten vormden dus een bereden eenheid.

De veronderstelling dat de twee vrije gewapende korpsen pas vanaf eind van de jaren dertig van de 18de eeuw een formele functie vervulden wordt gesteund door het feit dat eind 1738 eerst de vrije mulatten en zwarten en een jaar later ook de ‘mestiezen’ en ‘castiezen’, zich

37. Ibidem, 258-260.

38. *WIPC* 1, nr. 83, 3-4 maart 1713, Overeenkomst met de Fransen betreffende een brandschatting, 120-122.

39. ‘Eerste Jaarlijksch Verslag van het Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig Genootschap, gevestigd te Willemstad’, in *Jaarlijkse verslagen van het Geschied-, Taal-, Land- en Volkenkundig Genootschap Curaçao 1897-1903 Curaçao*, Amsterdam: S. Emmering 1985 (onveranderde herdruk van de uitgave 1897-1903), bijlage D, Ceremonieel bij de installeering van een Gouverneur in de 18de eeuw, 144-146.

40. Ibidem, bijlage E, Ceremonieel by de begrafenis van een Gouverneur in de 18de eeuw, 149-150.

dienden te laten registreren voor de betaling van hoofd- en familiegelden.⁴¹ Dit zou kunnen worden gezien als een formele erkenning van de aanwezigheid van de vrije niet-blanke groep binnen de Curaçaose samenleving, met de bijbehorende verplichtingen. Daarnaast werd in een door Faesch in 1740 geconcipeerd reglement voor de burgerwacht melding gemaakt van de kapiteins van de vrije negers en vrije mulatten; zij dienden ‘monsteringe te houden van alle weerbaere mannen onder hun sorteerende en Sorge [te] draegen dat deselve versien zijn van behoorlijke schiet- en zijdgeweer, ook van cruyt en loot en alsdan hun de noodige posten aen te wijsen.’⁴² Het was de taak van de twee eenheden om bij toerbeurt post te houden en te patrouilleren aan De Overzijde ‘op de kreek off rifft van de leyhoek van de haeve’ om te voorkomen dat Curaçaose slaven van daar naar de Venezolaanse kust zouden vluchten. Verder werden zij ingezet bij het achterhalen en oppakken van Spaanse slaven die naar Curaçao waren gevlucht.⁴³ Ook werden de vrije negers en mulatten ingezet bij periodiek georganiseerde ‘jachten’ op weglopers op het platteland en bij het opsporen van melaatsen onder de slavenbevolking, die vanwege angst voor besmetting werden afgezonderd.⁴⁴

In 1748 was directeur Faesch zeer te spreken over de militaire capaciteiten van de vrijen. Alleen hun aantal was volgens de directeur veel kleiner dan wel werd beweerd, waardoor zij slechts weinig compagnieën konden leveren voor de defensie. Maar tegelijkertijd waren ze wel heel nuttig omdat, vermoedde Faesch, zij in geval van oorlog zeer gemotiveerd zouden zijn om te vechten; zij wisten volgens de directeur dat, wanneer zij gevangen genomen zouden worden, zij weer in slavernij zouden vervallen. Hun geringe aantal zou kunnen worden aangevuld met de slaven van de bewoners, waarvan er al enkele bij de ruitery waren ingedeeld en die ook als irreguliere troepen zouden kunnen dienen. Zij gingen behendig met het geweer om en waren ‘wakkere kerels’ die bovendien het terrein zeer goed kenden. Faesch meende dat het goede mariniers zouden zijn. Tweederde van de vrijen voer volgens Faesch als matroos. Zij werden vooral ingezet aan de Overzijde van de haven en aan de baaien. De directeur berichtte zijn superieuren dat hij hen later naar merites wilde belonen.⁴⁵

Dat Curaçao in de eerste plaats een commercieel en maritiem centrum was had consequenties voor de bezetting en het functioneren van de twee gewapende niet-blanke korpsen. Omdat veel vrije zwarten en gekleurden zeevarenden waren die regelmatig voor kortere of langere tijd op zee verbleven, kon het gebeuren dat er onvoldoende mannen

41. *WIPC* 1, nr. 134, Vrije mulatten en vrije negers moeten zich opgeven voor de belasting, 184-185.

42. *Ibidem*, nr. 145, 8 november 1740, Concept (?) reglement voor de burgerwacht en de burgerkrijgsraad, 212-213.

43. *Ibidem*; zie ook NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 588, ‘Convenable Reglement om te Curaçao een Compleete Burger krijgsraad te hebben en bij vijandelijken aanvallen dit Eijland in Staet van Teegenweer te stellen’, opgesteld door I. Faesch, 339r-340r, artikelen 10 en 11; De kapitein van de burgerij kritiseerde het door Faesch opgestelde reglement. Zie in hetzelfde inventarisnummer ‘Remarques overgegeeven aen den Edel Agtbaaren Heer Gouverneur Isaac Faesch door den ondergeschr. Hs. Storck, Capt. Over de Burgereij en raad over en ter saeke van seeker project voerende tot Titul Convenable Reglement om te Curaçao een Compleete Burgerkrijgsraad te hebben, 8 november 1740, 341r-342r. Het voornaamste punt van kritiek betrof de aantasting van autonomie van de brugerij. Hij werd hierin gesteund door de vaandrig C. Radewies. Zie reflectie van Radewies, 8 november 1740, 343r. Er werd ook een anoniem pamflet verspreid waarin onder meer werd gewaarschuwd voor slechte beveiliging van fort Amsteradam en het gemak waarmee de wacht zou kunnen worden overmeesterd, ‘op een Eijland dat opgevult is met vrrmedelingen en zwaerten’. Zie 351r-v.

44. *WIPC* 1, nr. 266, 3 juni 1761 maatregelen tegen weglopen en verbergen van slaven, 319-320; nr. 305, 5 september 1770, Maatregelen tegen de verspreiding van melaatsheid, 369-370.

45. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 595, Faesch aan kamer Amsterdam, 21 mei 1748, 142-145.

beschikbaar waren om de wachten naar behoren te lopen. Daarom bepaalde het gouvernement in 1749 dat ook alle vrije zwarte en gekleurde jongens vanaf 16 jaar gewapende dienst moesten doen. Tegelijkertijd oefende de stad en de haven met de daaraan verbonden economische mogelijkheden ook aantrekkingskracht uit op personen uit andere koloniën, waaronder ook vrije niet-blanken. Er werd geconstateerd dat er veel Engelse, Spaanse en Franse vrije zwarten en gekleurden waren, ‘die nogthans jouisseeren van deselve benefisie die onse eygene vrije negros en moulatten genietten’ en daarom ook verplicht konden worden om dienst konden doen. Bepaald werd daarom ook dat voortaan *alle* vrije niet-blanken, ook die van andere naties, in de respectievelijke korpsen van vrije negers en mulatten zouden worden ingelijfd. De beide kapiteins werd opgedragen er op toe te zien dat dit ook gebeurde.⁴⁶

Er waren met betrekking tot het wachtlopen ook klachten. Begin 1750 meldde Faesch dat de vrije negers ‘in imitatie van de blanken’ enige dagen geweigerd hadden om hun gewone wachten te doen, maar uiteindelijk hadden zij hun plicht weer vervuld.⁴⁷ Drie maanden later, bij het uitbreken van de slavenopstand op Hato, konden de vrije negers hun waarde voor het gouvernement bewijzen.

Kort na die gebeurtenissen verzocht de kapitein Beltran om een levenslang traktement en rantsoen omdat hij in slechte economische omstandigheden verkeerde. Hij wees daarbij op zijn optreden bij het neerslaan van de opstand en bij het opsporen van weglopers en het wachtlopen ter voorkoming dat slaven naar Coro vluchtten. Het is twijfelachtig of dit verzoek is gehonoreerd, want een tiental jaren later diende Beltran samen met de kapitein van de vrije mulatten Jan van Loenen een vergelijkbaar verzoek in.⁴⁸ Directeur Faesch bleek er uiteindelijk weinig voor te voelen om de toekenning van dergelijke beloningen te ondersteunen. De directeur raadde de bewindhebbers af om hierop in te gaan, omdat wanneer dit werd toegestaan ‘alle anderen’ ook een dergelijk verzoek zouden indienen en ‘de vrijneegers of Mulatten zo hast sij een Thuijntie hebben sig op niets meerder appliceeren maar als Luijaarts daar op gaan wonen’. De tuintjes van de vrije mulatten waren volgens de directeur bovendien ‘dieven hocken’.⁴⁹ Ondanks zijn eerder geuite tevredenheid over het functioneren van de vrijen en zijn twee jaar eerder uitgesproken voornemen om de vrijen later ‘naar merites’ te belonen achtte Faesch het dus niet nodig aan de verzoeken van beide kapiteins tegemoet te komen.

6.4 De strijd tussen gouvernement en burgerij over het commando over de vrije korpsen

Op het moment dat het gewelddadige confrontatie tussen verschillende groepen slaven op Hato plaatsvond, was er al enkele jaren een discussie aan de gang tussen het gouvernement en de blanke burgerij over de plaats die de vrije zwarten en mulatten binnen de militaire bevelsstructuur van de kolonie innamen. Onder de burgerij bestond angst voor de in aantal

46. *WIPC* 1, nr. 209, 6 augustus 1749, alle vrije negers en mulatten ouder dan 16 jaar moeten aan de tochten en wachten deelnemen, 265-266.

47. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 597, Faesch aan kamer Amsterdam, 11 april 1750, 272.

48. Ibidem, Beltran aan kamer Amsterdam, 17 augustus 1750, 1116-1118; inv.nr. 603, Beltran aan kamer Amsterdam, 10 september 1761, 939r-943r; Van Loenen aan kamer Amsterdam, 10 september 1761, 947r; in tegenstelling tot Faesch was directeur Van Bosveld wel bereid hierin positief te adviseren, zie inv.nr. 603, Van Bosveld aan kamer Amsterdam, 16 september 1761, 913.

49. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 601, Faesch aan kamer Amsterdam, 5 april 1758, 782r-783r.

en economisch opzicht snel groeiende groep van de vrijen en weerstand tegen de steeds verdere vermenging met de blanke bevolking. In 1752 kwam dit tot uiting in het hiervoor al aangehaalde verzoek om een verbod uit te vaardigen op huwelijken tussen blanken en niet-blanken. Het koloniale bestuur echter bleek geen voorstander van een dergelijk verbod, omdat dit tot verwijdering tussen de verschillende bevolkingsgroepen zou leiden wat de rust op het eiland niet ten goede zou komen.⁵⁰

Er bestond in het beste geval een delicaat evenwicht in de verstandhouding en machtsverhouding tussen gouvernement, blanke burgerij en de groep van de vrijen wat de achtergrond vormde van een jarenlang dispuut tussen burgerij en gouvernement over het commando en daarmee de controle over de vrijen. Dit kwam voor het eerst openlijk naar buiten tijdens het hiervoor in de inleiding al aangehaalde incident bij de installatie van Faesch over de rangorde van de beide vrije korpsen en hun plaats ten opzichte van de gewapende burgerij. Faesch richtte zich daarom tot de bewindhebbers met het verzoek om een uitspraak te doen over de commandostructuur en de rang van de negers en mulatten.⁵¹ Enkele maanden later herhaalde hij dit verzoek. Hij was van mening dat er wel wat te zeggen was voor het argument van de vrije zwarten, dat zij in de rangorde boven de mulatten stonden omdat zij langer op het eiland waren en de mulatten bastaardafstammelingen van hen waren. Maar tegelijkertijd waren de mulatten weer deels van blanke afkomst. Faesch wilde graag een uitspraak van de bewindhebbers in deze delicate kwestie waarnaar hij zich dan zou kunnen richten. Inmiddels zou hij trachten om de zaak op diplomatieke wijze te lossen, want ‘dit Volckie is Copig en niet ligt tot reeden te brengen’. Vorige regeringen hadden naar de mening van Faesch de vrije zwarten en gekleurden te weinig in het gareel gehouden, terwijl deze groep vatbaar was voor gestook door derden. En aangezien de vrije niet-blanke groep een aanzienlijk minderheid op het eiland vormde moest ‘meed ommesigtigheid meed haar ommegegaen werden’.⁵² Uiteindelijk werd door de bewindhebbers bepaald dat de Vrije Negers en Mulatten ‘als vanouds’ direct onder de gouverneur en de commanderend officier van de militia ressorteerden.⁵³

Maar daarmee was de kwestie niet afgedaan. De blanke burgerij bleef gebrand op de incorporatie van de vrije korpsen in hun eigen bevelsstructuur, terwijl het gouvernement niet genegen was om het commando uit handen te geven. Begin 1752 waren er geen burgerofficieren in functie en werden door de burgers ook geen wachten of patrouilles gelopen, terwijl er volgens Faesch een vijandelijke aanval te vrezen was. Daarom werd de blanke burgerij opgeroepen om een nieuwe burgerkapitein te kiezen en ook hun verdere officieren en onderofficieren te benoemen, ‘op dat de vervallene Burgers saaken weeder in order kan werden omme alle vijandelijke aanvallen te weeren.’⁵⁴

50. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 599, Kopie-brief van Pax, Raphoen en Rojer aan Faesch, 22 december 1752, 348r.

51. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 588, Faesch aan kamer Amsterdam, 6 augustus 1740, 57v-59r.

52. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 588, Faesch aan kamer Amsterdam, 22 april 1741, 478v.

53. Ibidem, Faesch aan kamer Amsterdam, 6 augustus 1740, 57v-59r; Faesch aan kamer Amsterdam, 22 april 1741, 478v ; *WIPC* I, 26 april 1741, nr. 148, Publicatie besluit bewindhebbers dat de Vrije Negers en Mulatten direct onder de gouverneur en de commanderend officier van de militia ressorteren.

54. NL HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 598, Faesch aan kamer Amsterdam, 20 april 1752, 1170-1171.

De Burgers kwamen inderdaad bijeen en kozen Jan Hendriks tot kapitein. Deze kwam vervolgens met de eis dat ook de commandeurs van de buitenbaaien, de planters en de vrije negers en mulatten onder zijn commando zouden worden gesteld.⁵⁵ Een zeventigtal burgers diende vervolgens een rekest in met een gelijkluidend verzoek, waarin zij beweerden dat het vanouds gebruikelijk was, ‘ja, als een staale weth is geweest’, dat de vrije gewapende korpsen onder het gezag van de blanke burgerkapitein vielen.⁵⁶ Volgens Faesch, daarin bijgevallen door de garnizoenscommandant kapitein Jan Gerard Pax, was dit volstrekt onwaar en waren de burgers er alleen op uit om de macht van het gouvernement te beperken. Er was enkele jaren eerder een conflict ontstaan tussen de burgerij en de toenmalige kapitein Willem Meijer, die door de burgers niet erkend werd als bevelvoerend officier. Een van de gevolgen was geweest dat de burgerij weigerde nog langer dienst te doen. Faesch prees zich gelukkig dat hij de beschikking had over de vrije negers en mulatten; de gewelddadige actie van de Amiense slaven op Hato had heel anders kunnen aflopen als toen niet onmiddellijk de vrije negers waren ingezet. Het was deze trouw en gehoorzaamheid die de blanke burgerij volgens de directeur niet beviel. De gewapende compagnieën van vrijen vormden samen met het garnizoen de belangrijkste militaire macht op het eiland. Dit kwam met name door de inspanningen van garnizoenscommandant Jan Gerard Pax die de eenheden in goede orde en discipline had gebracht. Hij had zelfs de aanschaf van de benodigde vuursteengeweren en bajonetten uit eigen zak voorgeschoten.⁵⁷

Ook kapitein-luitenant Pax was van mening dat de blanke burgerij er alleen op uit was om de regering te verzwakken en zichzelf te versterken. Volgens de garnizoenscommandant waren er oorspronkelijk twee tot drie bereden compagnieën vrije negers geweest, die direct onder commando van de cornet hadden gestaan, die op zijn beurt weer onder bevel van de kapitein-luitenant viel. Daarnaast was er een kleine compagnie indianen geweest, waar in 1740 echter nog maar weinig van over was. De als infanterie opererende vrije mulatten waren daar later aan toegevoegd.⁵⁸ De beide vrije korpsen werden aangemerkt als ‘vrij willige off wel marioniers die in alle requisiten, zoo ten dienste van ’t landt en derselver beschermingh als ten dienste der Justitie in ’t opsoeken en apprehendeeren van voortvluchtige delinquanten zig altijd bereijdwilling ende volveerdig hebben getoont, ende nooit gedifficulteert omme op de eerste aansporing van den Fiscaal off cornet in alles obedient te zijn en den lande en justitie als vrijwilliger te dienen.’⁵⁹

De aanstelling van nieuwe burgerofficieren mislukte uiteindelijk en er kwam geen functionerende burgerwacht. Hierop besloot Faesch tot een noodgreep om de kolonie in behoorlijke staat van defensie te brengen. Hij benoemde acht schippers die hij het commando gaf over een gelijk aantal op te richten compagnieën vrijwilligers die in geval van nood

55. Ibidem, Faesch aan kamer Amsterdam, 2 mei 1752, 1162.

56. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 599, kopie-rekest burgerij aan Faesch, 25 april 1752, 12-15.

57. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 598, Faesch aan kamer Amsterdam, 2 mei 1752, 11762-1165; G. Pax aan directeur Faesch, 20 april 1752, 1176.

58. Ibidem, Pax aan Faesch, 25 april 1752, 1175, 1177; ‘Convenabel Expedient ten dienste van het different tusschen vrije neegers en moullatten op den dagh der aanstelling van de Heere Gouverneur’, 17 juli 1740, 1179-1180.

59. Ibidem, ‘Conveniabel Expedient ten dienste van het different tusschen vrije neegers en moullatten op den dagh der aanstelling van de Heere Gouverneur’, 17 juli 1740, 1180-1181.

het eiland konden helpen verdedigen. De benodigde manschappen dienden te worden geworven onder de burgerij en de ‘vrije Negros en Mulatten, zeevarende perzoonen zijnde.’⁶⁰ Volgens Faesch zouden de schippers beter in staat zijn de kolonie te verdedigen ‘als alle burgerofficiers die ik hebbe mogte’ en, zo stelde hij verder, ‘was het niet voor de ordinarij Borgerwachten en dat men de Borgerij daarmede begunstigt soo weet ik niet tot wat sij dienen.’⁶¹ Dienst nemen in deze compagnieën was alleen bedoeld voor nood en gaf geen vrijstelling van andere landsdiensten.⁶²

De kwestie van de incorporatie van gewapende vrijen werd opnieuw actueel in 1769, maar dan in enigszins gewijzigde vorm. Er circuleerden geruchten over een op handen zijnde opstand en in verband daarmee had directeur Jean Rodier (1758-1761; 1762-1781), de wachten van de twee vrije korpsen en de blanke burgerwacht laten verdubbelen. Ook de contribuanten moesten verschijnen. De burgers liepen wacht in de stad en patrouilleerden buiten de Stenen Padspoort in Pietermaai en Scharloo (zie kaart nr. 1). Aan de Overzijde van de haven liepen, zoals gebruikelijk, de vrije zwarten en mulatten hun wachten op het Rif. De vaandrig van de burgerij werd ook naar de Overzijde gezonden met een groep ‘moustissen’.⁶³

Als gevolg van het contribuantenstelsel zullen licht gekleurde personen mogelijk in de praktijk al eerder tegen betaling zijn ingezet bij het lopen van de nachtwachten van de burgerwacht – dit werd immers gedaan door de armsten onder de bevolking en de zeevarende gekleurde bevolking behoorde in ieder geval deels tot deze categorie - maar als specifieke groep binnen deze organisatie waren zij nog niet officieel genoemd. In de op somatische gronden en graden van vermenging tussen personen van zwarte en blanke afkomst gebaseerde sociale hiërarchie, werden de mestiezen strikt onderscheiden van de mulatten. De mesties stond hoger in de maatschappelijke rangorde dan de mulat.⁶⁴ De burgerij leek zich er uiteindelijk bij te hebben neergelegd dat de zwarten en mulatten rechtstreeks onder het bevel van het gouvernement ressorteerden, maar dat gold niet voor de mestiezen:

De capitein en officieren van de Burgereij sustineeren, dat een moulat kan niet anders gerekent worden, als het geen direct van een Blanc en een negrin afkomt, dat het overige moustissen sijn, sig houdende aen de gegevene ordres aen de Gouverneur Faesch in de begin van zijne regering dat de vrije negers en moulatten soude sorteeren onder de militaire officieren.⁶⁵

Uit de groep mestiezen, waarvan er naar schatting totaal ruim driehonderd waren, had men ten tijde van directeur Jacob van Bosvelt (1761-1762), al enkelen bij de brandspuiten in de stad ingedeeld en direct onder bevel van de burgerij geplaatst. Nu waren er plannen om hen onder leiding van een onderofficier van de burgerij met de wacht buiten de Stenen Padspoort te

60. Ibidem, Faesch aan kamer Amsterdam, 2 mei 1752, met diverse bijlagen, 1161-1192; inv.nr. 599, kopie-rekest burgerij aan Faesch, 25 april 1752, 12-15; publicatie, 20 maart 1752, 16-18.

61. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 599, Faesch aan kamer Amsterdam, 6 juni 1752, 3.

62. Ibidem, 12; plakkaat benoeming zeeapiteins, 20 maart 1752, 16-18.

63. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 607, Rodier aan kamer Amsterdam, 17 januari 1769, 87r-88r.

64. Ibidem, 88r-90r: Rodier geeft hier ook een verhandeling van de verschillende vormen en graden van vermenging met de bijbehorende aanduidingen.

65. Ibidem, 90r.

belasten. De kapitein van de burgerij had ook een aantal personen opgeëist die op dat moment onder de vrije mulatten dienden, maar volgens hem mestiezen waren. Rodier had dit, tegen de wens van de officieren van het garnizoen, voorlopig toegestaan en verzocht de bewindhebbers om daarover een uitspraak te doen. Het ging om ongeveer dertig personen.⁶⁶ ‘D’officieren van de Burgerije kennen niet vergeten’, aldus Rodier, ‘dat haar predecesseurs sig hebben laeten ontnemen de coomande dat sij voor deese hadden direct op de vrije negers en mulatten’.⁶⁷ De mythe dat de vrije zwarte en gekleurde gewapende korpsen oorspronkelijk onder de blanke burgerij hadden geressorteed bleek dus hardnekkig. De vrije zwarten en mulatten bleven als afzonderlijke eenheden naast de burgerwacht functioneren, maar lichter gekleurden waren nu als een afzonderlijk onderdeel binnen de blanke schutterij geïncorporeerd.

Er was ook een direct verband tussen het al dan niet betalen van belasting door de vrijen en hun incorporatie in de defensie onder direct bevel van het gouvernement. Sinds begin achttiende eeuw, toen de Heren Tien bepaalden dat de vrije zwarten en mulatten hoofdgeld moesten betalen, bleken er problemen te zijn met de invordering en in de loop der tijd ontstond een discussie over de verlening van belastingvrijdom aan deze groep. In 1714 werd gemeld dat het invorderen van het hoofdgeld van zowel blanken als vrije mulatten en negers onmogelijk bleek. De blanken zagen het als ‘een afront’ om met zwarten en mulatten hierin gelijkgesteld te worden en daarnaast zou er van de zwarten en mulatten, ‘welke kaal en naakt zijn’, niets te halen zijn. Daarom was het gouvernement genoodzaakt geweest om hiervan af te zien.⁶⁸

In 1739 werd door de Heren Tien opnieuw verordonneerd dat de vrije negers en mulatten familiegeld moesten betalen.⁶⁹ Het bedrag dat door de vrije negers en kleurlingen kon worden opgebracht werd in 1740 geschat op niet meer dan 600 peso.⁷⁰ In 1741 en opnieuw in 1743 stelde directeur Faesch voor om van de invordering van hoofdgeld van de vrijen af te zien en hen belastingvrijdom te verlenen, niet in de laatste plaats omdat de inning altijd met grote problemen gepaard ging. Er was wel een plakkaat uitgevaardigd waarbij de vrijen opgeroepen werden om in het fort opgave te komen doen van de grootte van hun families voor de vaststelling van het hoofdgeld, maar daarmee was het probleem van de invordering nog niet opgelost. Het waren in hoofdzaak arme mensen, aldus Faesch, waarvan de mannen voornamelijk een varend bestaan leidden. Omdat de schepen waarop zij voeren vaak werden genomen, verloren zij veelal hun gage en zag men ze soms jaren niet op het eiland. Soms keerden ze helemaal niet terug. Gekleurde zeelieden, zowel vrijen als slaven, die zich aan boord bevonden van gekaapte schepen werden volgens Faesch veelal als oorlogsbuit verkocht. Ook doken ze soms onder en waren dan onvindbaar. De directeur wees tenslotte op de belangrijke rol die de vrije zwarten en gekleurden speelden bij de verdediging van het eiland.⁷¹ Het totale bedrag aan hoofdgeld waarvoor de vrijen waren aangeslagen bedroeg ruim 350 peso, waarvan met moeite ruim 240 peso was geïnd. Daarnaast waren de vrijen aangeslagen voor een bijdrage van ruim 1.000 peso in de kosten van het herstel van de

66. Ibidem, 89r, 90r-91r.

67. Ibidem, 91r.

68. NL-HaNa, 1.05.01.02, NWIC inv. nr. 205, J. van Collen aan Heren Tien, 16 juni 1714, 506r.

69. Hamelberg, *De Nederlanders*, 208.

70. NL-HaNa, 1.05.01.02, NWIC inv. nr. 587, Luls aan kamer Amsterdam, 30 mei 1740, 790v-791r.

71. NL-HaNa, 1.05.01.02, NWIC inv. nr. 588, Faesch aan kamer Amsterdam, 4 juli 1741, 726r-727v.; inv.nr. 590, Faesch aan kamer Amsterdam, 28 mei 1743, 273v; Faesch aan kamer Amsterdam, 7 januari 1744, 823r.

fortificatiën. Daarvan was slechts 236 peso ingevorderd. Nogmaals benadrukte Faesch dat het moeilijk was belasting van deze groep te innen, ‘zo zijn dezelve een Arm hier en daer Swervend Zeevarend volk, dat met alle ordre niet kan beteugeld worden nog de invordering Exact Geschieden.’⁷² Uiteindelijk werd door de bewindhebbers afgezien van invordering in de jaren 1741-1747, vanwege de economisch slechte tijden.⁷³ Op een zwarte hoofdgeldlijst uit 1747 staan verschillende licht gekleurde vrijen vermeld, zoals Anna Maria Koningh, Juan de Palma en Johanna Maria Bautista, maar vrije zwarten, zoals de familie Beltran ontbreken.⁷⁴

Ook directeur Rodier pleitte voor vrijstelling van belasting, want daarmee werd de bijzondere positie van de vrijen benadrukt, onder het gezag van het gouvernement. Wanneer de vrijen evenals de blanke burgers zouden worden aangeslagen, zou de grond verdwijnen onder hun specifieke rol binnen de defensie onder direct bevel van directeur en garnizoenscommandant. Rodier vreesde dat men dan hun steun zou verliezen waarna de verdediging van het eiland niet veel meer zou voorstellen. Bovendien viel er nauwelijks belasting te halen bij deze groep, want het slavenbezit onder hen was volgens de directeur gering. Er zouden slechts enkele mulattinnen of mestiezen zijn, de concubines van ‘den een off andere dwaese jood’, die enig slavenbezit hadden. Maar men kon er honderd vinden die slechts één of twee slaven bezaten en de rest helemaal geen enkele. De meeste vrijen moesten harder werken dan de slaven en leden vaak gebrek, vooral in slechte economische tijden wanneer de scheepvaart stil lag.⁷⁵ Deze voorstelling van zaken door Rodier komt niet overeen met de bevindingen in het vijfde hoofdstuk; In ieder geval een deel van de vrije zwarte en gekleurde bevolking verkeerde wel degelijk in goeden doen en slavenbezit van vrije niet-blanken was geen uitzondering. Deze opstelling van de directeur onderstreept het belang dat door het gouvernement werd gehecht aan het koesteren van de bestaande speciale band die met de vrije niet-blanke bevolking bestond en het vermijden van acties die deze in gevaar kon brengen. Maar slechts enkele jaren later eisten de Heren Tien opnieuw dat het hoofdgeld zou worden ingevorderd.⁷⁶

Eind februari 1781 bereikte Curaçao het nieuws van het uitbreken van de Vierde Engelse Oorlog (1780-1784) en de inname van Sint Eustatius door een Engels vlooteskader. Er werd opnieuw een korps van vrijwilligers geformeerd en alle weerbare mannen die niet in de burgerwacht dienden of tot de vrijwilligers behoorden werden voor de verdediging van de kolonie opgeroepen. Op de buitenposten, die vielen onder bevel van de commandeur van het fort aan Caracasbaai, werden zowel blanken, vrije negers en mulatten, als slaven ingezet voor de verdediging.⁷⁷

De burgerwacht lijkt tegen het einde van het WIC-bestuur grotendeels te zijn gecreoliseerd waarbij blanke Europeanen een minderheid vormden. Van Grovestins en Boey

72. NL-HaNa, 1.05.01.02, NWIC inv. nr. 590, Faesch aan kamer Amsterdam, 2 juli 1743, 387v-388r.

73. Hamelberg, *De Nederlanders*, 208.

74. NL-HaNA, 1.0512.01, OAC inv.nr. 1528 (fiche 23) 711r-719v, zwarte hoofdgeldlijst 1747.

75. NL-HaNa, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 607, Rodier aan kamer Amsterdam, 27 september 1769, 341r-345r.

76. Hamelberg, *De Nederlanders*, 208.

77. *WIPC* 1, nr. 340, 27 februari 1781, In verband met de verovering van St. Eustatius door de Engelse vloot worden alle weerbare mannen ten behoeve van de verdediging opgeroepen ‘welke hier niet in de burgerwagt zijn betrokken’, 402; nr 343, 7/8 maart 1781, oproep aan alle weerbare mannen van 16 tot 60 jaar op 11 maart in het ‘plaisierhuys’ achter fort Amsterdam te verschijnen om te worden ingedeeld, 403; nr. 342, 1 maart 1781, Commissie voor Telleman Cruger, commandeur van het fort aan Caracasbaai, 403-404.

die als commissarissen van stadhouder Willem V Curacao in 1789 bezochten waren van mening dat de burgerwacht in die samenstelling eerder een gevaar was dan dat deze dienstig zou zijn bij de defensie van de kolonie. Zij meenden dat het beter zou zijn

‘wanneer men hier op Curacao geen Corps van Burgerij, het welk als schutterij wierd geconsidereerd, hadden, vermits de Blanke Ingezeetenen voor drie vierde, zo niet zeven agtste, bestonden uit Spanjaards, Jooden en allerhande volkeren en natien waarbij nog kwam verscheidene mestichen; dat zeer veelen van die lieden weinig of niets te verliezen hadden, en dan eens op het Eiland waren en dan eens weeder op de Spaansche kust of in de nabuurige Eilanden; dat dierhalven op Eene schutterij uit zoodanige lieden gecomponeerd niet alleen geen staat was te maken, maar zelfs in tijd van nood veel meer was voor te vreezen’.⁷⁸

Gedurende het daaropvolgende decennium zouden zich ten aanzien van de rol van de vrije zwarte en gekleurde bevolking in het Curaçaose defensieapparaat spectaculaire ontwikkelingen voltrekken, tegengesteld aan waar Van Grovestins en Boey voor pleitten: de incorporatie van een aanzienlijk aantal vrije zwarten en gekleurden in de ooit geheel blanke burgerwacht.

6.5 Militaire dienst en maatschappelijk aanzien

Het is niet duidelijk welke voordelen de vrijen hadden bij het dienen in de gewapende korpsen buiten de vrijstelling van belastingbetaling die in feite ook nog eens hun ongelijke positie ten opzichte van de blanken onderstreepte. Wel zouden premies aan vrijen zijn betaald die betrokken waren bij ‘jagten en togten’ om weglopers en misdadigers op te sporen.⁷⁹ Maar het gouvernement was verder weinig scheutig met het geven van beloningen. Hiervoor werden al de bezwaren van Faesch aangehaald tegen het belonen van de kapiteins van de vrije negers en mulatten met een stukje land. Van Bosvelt bleek wel bereid een dergelijk verzoek te steunen, omdat de beide kapiteins gezien hun armoedige staat en gezien ook hun ‘vigilantie’ in het houden van goede discipline wel enige steun konden gebruiken.⁸⁰ Maar zijn opvolger Rodier was die mening niet toegedaan; hij raadde af om de kapiteins een stukje grond te geven omdat dan alle volgende kapiteins zouden denken dat ze daar recht op hadden. Eventueel zouden zij wel kunnen worden opgenomen op de lijst van civiele en militaire beambten die van de Compagnie, afhankelijk van hun rang een of meer weekrantsoenen ontvingen bestaande uit gort, brood en vlees of spek. Aan de kapiteins zou ieder anderhalf of twee rantsoenen kunnen worden verstrekt.⁸¹

De vraag is of er dan wellicht enig maatschappelijk aanzien kon worden ontleend aan het verrichten van deze gewapende diensten voor het gouvernement. Binnen de eigen groep lijkt dit zeker het geval te zijn geweest. Vooral het vervullen van officiersfuncties gaf aanzien.

78. KHA, Archief Willem V, A18, nr. 334.4, Van Grovestins en Boey aan Willem V, 2 december 1789.

79. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 210, raad aan Heren Tien, 1 maart 1763, 431.

80. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 603, Van Bosvelt aan kamer Amsterdam, 16 september 1761, 913.

81. NL-HaNA, 1.05.01.02, NWIC inv.nr. 210, Rodier aan Heren Tien, 2 maart 1763, 442-443; inv.nr. 206, ‘Lijst van de rantsoenen’, 382r.

Hiervoor werd al het voorbeeld aangehaald van Anthonij Beltran, die waarschijnlijk om die reden, sterk gefavoriseerd werd door zijn schoonmoeder. Maar ook bij allerlei incidenten, zoals tijdens de onrust binnen de rooms-katholieke kerk, speelden de kapiteins van de vrije militie een vooraanstaande rol. Het maatschappelijk aanzien binnen de eigen groep van de kapiteins en ook van de andere officieren van de twee niet-blanke korpsen blijkt ook uit de rol die zij vervulden bij plechtige gebeurtenissen als bijvoorbeeld als peter bij een doop of als getuigen bij huwelijken. De kapiteins van de vrije negers en vrije mulatten hielden verder toezicht op de maandelijkse afrekening van de collectegelden van de rooms-katholieke kerk. Zo zouden officieren van de vrije korpsen volgens Nooijen ook lid geworden zijn van het kerkbestuur.⁸² Daarnaast werd de beide kapiteins ook regelmatig benoemd tot executeur testamentair of curator over nagelaten boedels, hielden zij toezicht op de wezen binnen de vrije groep en traden zij op verzoek van het gouvernement op als arbiter bij conflicten over commerciële kwesties wanneer de partijen vrije niet-blanken waren.⁸³ Er werd hen dus wel degelijk een zekere autoriteit toegekend.

Maar buiten de eigen groep was hun aanzien waarschijnlijk niet groot. Het politieel optreden van de vrije korpsen zal hen bij een groot deel van met name de slavenbevolking, weinig populair hebben gemaakt, terwijl tegelijkertijd hun autoriteit onder de blanke bevolking nauwelijks werd erkend. Dit werd onder meer duidelijk bij het hiervoor aangehaalde incident uit 1785 toen een patrouille van vrije zwarten werd gemolesteerd bij een poging een als verdacht beschouwde groep zwarten (en een blanke) aan te houden.

Gebrek aan respect voor de vrije negers en mulatten bleek ook uit het feit dat nadrukkelijk moest worden bepaald dat bevelen van de vrije wacht dienden te worden opgevolgd. Er was in 1752 op het Rif een wachthuisje opgetrokken voor de vrije negers en mulatten die daar gestationeerd waren om het weglopen van slaven te beletten en ongeregelde heden te voorkomen. Maar gebleken was dat zij bij de uitoefening van hun functie door de ingezetenen werden beledigd. Daarom werd bepaald dat iedereen die voorbij het wachthuisje voer en aangeropen werd door de wacht behoorlijk antwoord diende te geven. Slaven moesten zich, wanneer zij daartoe werden gesommeerd, bij de wacht vervoegen. Het werd de vrije negers en mulatten toegestaan om met scherp te schieten wanneer er na drie aanroepingen geen behoorlijk reactie was gegeven.⁸⁴

Van de kant van de vrije negers en mulatten bleek, evenals bij de blanke burgerij, het enthousiasme voor het lopen van wachten niet bijzonder groot. Tegelijkertijd probeerde het gouvernement zoveel mogelijk vrije zwarten en gekleurden te mobiliseren. Herhaaldelijk werden nadrukkelijk ook Engelse, Franse en Spaanse zwarten en mulatten en ook lichter gekleurde mestiezen en poestiezen, door het gouvernement opgeroepen om zich te laten

82. Nooijen, *Slavenparochie*, 65-66.

83. Anthonij Beltran was een van de twee executeurs testamentair van de nalatenschap van de vrije negerin Maria Magdalena. Zie NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 821, (fiche 15), nr. 558, inventaris van de nagelaten boedel van wijlen de vrije negerin Maria Magdalena, 22 oktober 1749. Hij werd ook door de raad aangesteld als curator over de nalatenschap van de zonder testament overleden vrije negerin Maria Isabella Pietersz. Zie inv. nr. 820 (fiche 7), nr. 86, boedelinventaris 14 februari 1749. Zie ook het rekest van Beltran van 11 februari 1749, waarin hij het overlijden van Maria Isabella Pietersz meldde en de raad verzocht iemand als curator over de boedel aan te stellen.

84. *WIPC* 1, nr. 229, 8 november 1752, Bevelen van de wacht in het wachthuisje moeten worden opgevolgd, 284-285.

registreren, zodat zij konden worden ingedeeld voor de te lopen ‘wagten en togten’.⁸⁵ Deze steeds terugkerende wens om ook niet-blanken uit andere koloniën bij de ordehandhaving in te zetten geeft aan dat men van deze groep een substantiële bijdrage verwachtte dus dat zij een niet onaanzienlijk deel van de bevolking moeten hebben uitgemaakt. In 1754 stelde het gouvernement vast dat de wachten werden verwaarloosd; sergeanten en korporaals verzuimden om zich ziek te melden, waardoor wachten soms helemaal niet gelopen werden. Daarom werden de vrije negers en mulatten ‘op ’t scherpst geordonneert’ om hun wachten behoorlijk te lopen en zich iedere avond om zes uur te melden bij de huizen van hun kapiteins. In het geval van verhindering door ziekte, diende dat op tijd te worden gemeld. Aan blanken werd tegelijkertijd aangezegd dat zij de vrije wachten niet mochten molesteren.⁸⁶

Enkele jaren later werd opnieuw ‘met seer groot regret en het uysterste ongenoegen’ vastgesteld dat de vrije zwarten zich onttrokken aan het wachtlopen. Dit zou gebeuren onder het voorwendsel dat men in blanke dienst was geëmployeerd en derhalve vrijgesteld was van de landsdienst. Bij plakkaat werden de vrije negers gelast om hun wachten te lopen en ook buitengewone orders die de landsdienst betroffen te gehoorzamen. Verder werd hen gelast om op 1 januari 1758 met volle bewapening voor het huis van hun kapitein te verschijnen en de hem gegeven orders aan te horen. Alleen duidelijke gevallen van ziekte werden als excuus geaccepteerd. De burgers werden tegelijkertijd opgeroepen om aan de vrije negers geen gelegenheid te geven om niet te verschijnen.⁸⁷

Het geringe respect dat de vrijen genoten blijkt ook uit de tegenwerking die zij ontmoetten wanneer zij uitgezonden werden om weglopers op te sporen op het platteland. Directeur Rodier stelde met grote verontwaardiging vast dat het al meermalen was voorgekomen dat de op een dergelijke ‘jacht’ uitgezonden vrije negers en mulatten, niettegenstaande het feit dat zij in het bezit waren van zijn schriftelijke orders, waren tegengewerkt waarbij zelfs geweld tegen hen was gebruikt. Er werd daarom aan blanken in dergelijke gevallen een hoge boete van 500 peso in het vooruitzicht gesteld, terwijl negers en mulatten een lijfstraf konden verwachten.⁸⁸ Deze oproep om bij acties tegen weglopers de vrije negers en mulatten niet tegen te werken werd enkele jaren later in iets andere bewoordingen herhaald.⁸⁹

Mogelijk dat van de nauwe alliantie met het gouvernement een zekere bescherming uitging tegen de blanken. In ieder geval bleek het in 1750 nodig om een verbod uit te vaardigen tegen mishandeling van vrije negers en mulatten of het misbruiken van hun gronden. Blanken, zowel ingezetenen als vreemdelingen, moesten wanneer zij klachten hadden over het gedrag van vrije niet-blanken deze bij justitie melden. Verder werd het

85. Ibidem, nr. 236, 4 maart 1754, Alle Engelse, Franse en Spaanse vrije negers en mulatten, alsmede Curaçaose die nog niet zijn geregistreerd, moeten zich melden bij de kapitein van de vrije negers en mulatten ten einde ingedeeld te worden (opnieuw gepubliceerd op 20 mei 1761 en 29 juli 1772), 290.

86. Ibidem, nr. 241, 18 november 1754, Waarneming van wachten door vrije negers en mulatten. Blanken dienen de wacht te respecteren, 293-294.

87. Ibidem, nr. 259, 28 december 1757, Vrije negers moeten hun wachten waarnemen ondanks dienstverband bij blanken, 311-312. De order aan de vrije negers om op 1 januari voor het huis van hun kapitein aan te treden zou daarna jaarlijks tot 1795 worden herhaald.

88. Ibidem, 13 september 1759, nr. 261, verbod om vrije negers en mulatten in de uitoefening van hun militaire plichten te hinderen, 313-314.

89. Ibidem, nr. 266, 3 juni 1761, maatregelen tegen weglopen en verbergen van slaven, 319-320.

verboden om vee te weiden op gronden of kanoekjes van vrijen. Maar een duidelijke straf was niet gesteld op een overtreding van dit verbod: ‘alles op paene van onse hoogste indignatie.’ Daarentegen werd de vrijen voorgehouden uiterst respect te betonen tegenover blanken. In het geval van ‘quaade bejeegeningh’ van of geweld tegen een blanke volgde een lijfstraf.⁹⁰

Maar uiteindelijk moeten de vrijen, onder wie veel slaveneigenaren, zelf ook een zeker belang hebben gehad bij het in stand houden van de bestaande orde en vrije negers en mulatten speelden met hun optreden hierbij een cruciale rol. Het is de vraag in hoeverre dit in de daarop volgende revolutionaire periode zou wijzigen.

6.6 De vrije niet-blanken en de militaire organisatie na de liquidatie van de WIC

Op 31 december 1791 eindigde het octrooi van de WIC en kwam het bestuur van Curaçao direct in handen van de Staten-Generaal.⁹¹ De militairen van het garnizoen werden nu Staats. Er waren in deze overgangperiode ongeveer 150 man gelegerd in Fort Amsterdam en zo’n 20 man in Fort Beekenburg aan Caracasbaai. Vijf gekleurde militairen deden dienst als tamboers. Daarnaast waren er 30 kanonniërs die voor bijna een derde van Curaçao afkomstig waren. De ruitery bestond uit 24 man, met inbegrip van een kapitein, respectievelijk een luitenant van de indianen.⁹² Deze functies waren vergelijkbaar met die van de kapiteins en andere officieren van de vrije negers en vrije mulatten. De kapitein van de indianen en zijn luitenant of plaatsvervanger fungeerden vanouds als het aanspreekpunt voor het gouvernement in de relaties met deze bevolkingsgroep en zij vervulden een militaire en politieke rol met de ruitery. Er waren ook kapiteins van de indianen op Aruba en Bonaire. Op Curaçao verdween het indiaanse element van de bevolking vrijwel geheel gedurende de achttiende eeuw. Nooijen vond in de doopboeken voor de periode van 1739 tot 1757 nog wel enige tientallen expliciete vermeldingen van de doop van indiaanse kinderen.⁹³ Hoe groot het aantal indianen op Curaçao eind achttiende eeuw nog was valt niet te zeggen, maar zeker niet groot. Van Grovestins en Boey maakten in 1789 geen melding meer van indianen als afzonderlijke bevolkingsgroep.⁹⁴

Begin 1793 arriveerde de nieuwe militaire commandant, luitenant-kolonel Abraham Perret Gentil, die eerder onder kolonel Louis Henri Fourgeoud (1708-1779) in Suriname had gediend tijdens de militaire campagnes tegen de marrons in de jaren zeventig, zoals gedocumenteerd door John Gabriel Stedman.⁹⁵ Perret Gentil trof, naar eigen zeggen, op

90. Ibidem, nr. 215, 8 april 1750, verbod om vrije negers en mulatten te slaan en hun gronden te misbruiken, 270.

91. Ibidem, 2., nr. 400, 12 december 1791, publicatie: bij het aflopen van het octrooi van de WIC gaat het bestuur over op de Staten-Generaal; voorlopige regeling, 469-470.

92. NL-HaNA, nummer toegang 1.05.02, Raad der Koloniën (RdK), 1791-1795, inv.nr. 77, nrs. 2 t/m 10, monsterrollen, augustus, september, oktober, november en december 1791, januari, februari en maart 1792. De tamboer had een belangrijke functie tijdens manoeuvres en in het gevecht omdat via zijn trommelslagen bevelen werden doorgegeven aan de troepen. De tamboer bevond zich altijd in de nabijheid van de bevelvoerend officier. Hij was dan ook een direct doelwit voor een vijand; zodra de tamboer uitgeschakeld was ontstonden er problemen in de communicatie tussen commandant en eenheden. De functie van tamboer was dus in oorlogstijd een risicovolle en werd in de koloniën veelal door een niet-blanke vervuld. Zie King, *Blue coat*, 55-56.

93. Nooijen, *Slavenparochie*, 111-114.

94. Het rapport van W.A. Sirtema van Grovestins en W.C. Boey met betrekking tot Curaçao is integraal opgenomen in Coomans-Eustatia et al. (red), *Breekbare banden*, 109-126; een afschrift van het origineel bevindt zich in NL-HaNA, 1.05.06, Verspreide West-Indische stukken, inv.nr. 972.

95. J.G. Stedman, *Narrative of a five years' expedition against the revolted Negroes of Surinam*, Baltimore, Londen: Johns Hopkins University Press, 1988 (eerste uitgave van het oorspronkelijke manuscript uit 1790,

Curaçao een ongedisciplineerd garnizoen aan, dat algemeen in de slechtst denkbare staat verkeerde.⁹⁶ De commandant kwam spoedig in conflict met gouverneur Johannes de Veer Abrahamsz (1782-1796); Perret Gentil meende dat hij in de bestuurlijke hiërarchie na de gouverneur de tweede man in de kolonie was. De gouverneur weigerde hem echter in de raad op te nemen, waarna het conflict zo hoog opliep dat Perret Gentil op last van de gouverneur werd gearresteerd en onder huisarrest geplaatst. Uiteindelijk vertrok hij om in de Republiek verhaal te gaan halen.⁹⁷

Drie jaar later bleek het garnizoen opnieuw in treurige staat te verkeren. Met name over de voormalige soldaten van de WIC waren de nodige klachten. Sommigen waren zo oud en zwak dat zij ‘waggelden’ onder het gewicht van het geweer op hun schouder. Onder de plaatselijke bevolking konden alleen wat jongelingen als tamboers of pijpers worden geworven, maar verder was dienstname voor de bevolking weinig interessant omdat zij als ambachtslieden of in de scheepvaart veel meer verdienden.⁹⁸

Toch werd om het gebrek aan mankracht op te heffen en het eiland in betere staat van defensie te krijgen, eind april 1795 besloten om te proberen vrijwilligers te werven voor de artillerie. Zowel blanken als vrije zwarten en gekleurden werden opgeroepen om zich te melden. Blanke vrijwilligers ontvingen 8 peso per maand ; vrije zwarten en gekleurden een ‘patienje’ per week, wat neerkwam op iets meer dan de helft van wat een blanke vrijwilliger ontving.⁹⁹ Een ieder, ongeacht kleur, ontving daarnaast een weekrantsoen van vier pond vlees. Bij aanmelding werd een week gage als premie betaald.¹⁰⁰ Het garnizoen bestond in 1795 uit vijf compagnieën infanterie en een compagnie artillerie waar nog een uit Demerary overgezonden detachement aan toegevoegd was. In vergelijking met de periode van het WIC-bestuur was er een aanzienlijk groter officierscorps. In 1795 waren er twee luitenant-kolonels, een majoor, vier kapiteins, een kapitein-luitenant, vier luitenants, vier onderluitenants, vier vaandrigs, twee vaandrigs titulair, een adjudant en een chirurgijn-majoor.¹⁰¹

Snel nadat in mei 1795 bekend werd dat er vrede was gesloten met Frankrijk, dat de Republiek in 1793 de oorlog had verklaard, werd besloten om op de kosten van de defensie te bezuinigen. Enkele posten werden ontmanteld en de helft van het zogenaamde ‘vrijkorps’

onder redactie van en ingeleid door Richard Price en Sally Price; de eerste publicatie van het boek die in 1796 in druk verscheen in Londen bij Johnson & Edwards, was een sterk gekuiste versie van de oorspronkelijke tekst van Stedman.)

96. NL-HaNA, 1.05.02, RdK inv.nr. 77, nr. 137, A. Perret Gentil aan Raad, 31 oktober 1793.

97. Ibidem, nr. 84, De Veer aan Raad, 29 februari 1793; nr. 105, Perret Gentil aan Raad, 14 maart 1793; nr. 137, Perret Gentil aan Raad, 31 oktober 1793; nr. 138, kopie-brief van Perret Gentil aan de gouverneur en raden, 22 oktober 1793; nr. 139, extract resolutie van de raad, 29 oktober 1793; nr. 140, ‘observatiën’ van Perret Gentil aan de regering van Curaçao, 9 september 1793; nr. 141, kopie-brief De Veer aan Perret Gentil, 5 oktober 1793; nr. 142, kopie-brief van Perret Gentil aan De Veer, 5 november 1793; nr. 143, twee orders van De Veer, 30 oktober en 16 november 1793; nr. 144, kopie-brief van De Veer aan Perret Gentil, 4 november 1793; nr. 145, kopie-verklaring van enkele officieren van het garnizoen, 12 november 1793.

98. Ibidem, nr. 173, Consideratie Von dem Bussche en Van Westerholt, 24 januari 1795.

99. Een ‘patienje’ was op Curaçao de gangbare aanduiding voor de Spaanse piaster of peso. Een blanke kanonnier zou op jaarbasis 12 x 8 peso = 96 peso ontvangen; een zwarte of gekleurde kanonnier 52 peso.

100. *WIPC* 2., nr. 433, 27/29 april 1795, Publicatie vergoeding voor vrijwilligers bij de artillerie, 507-508.

101. NL-HaNA, nummer toegang 2.01.28.02, Raad der Amerikaanse Bezittingen, 1795-1806 (RAB), inv. nr 113C, retroacta betreffende Curaçao en Suriname bijeengebracht door de secretaris van de raad, nrs. 1-26, ‘annotatiën’ uit de gouvernementenjournalen en de missives van Curaçao, ongedateerd, nr. 23; inv.nrs. 186 D-E, Lijsten van officieren, 1795 en 17 augustus 1796.

werd afgedankt. Vijftig man infanterie die bij de artillerie waren ingedeeld werden ontslagen.¹⁰² Er bestond geen enkel vermoeden van de chaotische periode waarin de kolonie spoedig zou belanden. In het moederland had zich inmiddels een politieke omwenteling voorgedaan. Franse troepen waren in de winter van 1794-1795 de bevroren rivieren Maas en Waal overgetrokken. De stadhouder was naar Engeland gevlucht en op 19 januari 1795, een dag voordat de Franse legers Amsterdam bereikten, werd de Bataafse Republiek uitgeroepen. Eind mei 1795 werd in Curaçao het nieuws gepubliceerd dat de Vriendschap met Frankrijk was hersteld, waarbij de ingezetenen tevens werden opgeroepen om ‘werkzaam te zijn tot de conservatie van rust en goede order alhier op het eiland.’¹⁰³ In zijn capaciteit van kapitein-generaal van de Republiek riep Willem V begin februari vanuit zijn tijdelijke ballingsoord in Kew, nabij Londen, in een aantal brieven onder meer de Nederlandse gouverneurs in de koloniën op om de onder hun bestuur staande gebieden tijdelijk aan de Britten over te dragen. Deze ‘brieven van Kew’ moesten voorkomen dat de overzeese gebieden in Franse handen zouden vallen.

De grote maatschappelijke onrust veroorzaakt door de ontwikkelingen in de Franse koloniën, met name in Saint-Domingue, was in de gehele regio voelbaar en inspireerde zowel slaven als de vrije zwarte en gekleurde bevolkingen in de Amerika's tot opstand en verzet. David Geggus telde in de periode tussen 1789 en 1800 enkele tientallen opstanden en samenzweringen.¹⁰⁴ In mei 1795 vond een opstand op de Venezolaanse kust plaats in Coro, waarbij gevluchte slaven van Curaçao betrokken waren.¹⁰⁵ Op 15 juli werd op Curaçao bericht ontvangen dat de indianen in het noorden van Aruba in opstand waren gekomen.¹⁰⁶ Begin augustus meldde kapitein-ter-zee Albert Kikkert van het stationschip *Ceres*:

De Negers thans door de meenigvuldige Fransche vrijnegers of Citoijens hier ook wat baldadigheden doende, laaden wij onze stukken met scherp en schroot en leiden twee kleine batterijen aan, een op de berg van Altona en de andere aan de Roode Weg'.¹⁰⁷

Nog geen twee weken later begon op de plantage Knip in het oostelijk deel van het eiland een werkweigering van slaven die uitgroeide tot de grote slavenopstand onder leiding van Tula. Het nieuws over de afschaffing van de slavernij in de Franse koloniën een jaar eerder, gekoppeld aan het bericht dat Frankrijk het moederland was binnengevallen had de verwachting gewekt dat ook in Curaçao vrijheid binnen bereik was. Tula, verwoordde het, zoals weergegeven in het relaas van bemiddelaar pater Jacobus Schinck, aldus: ‘Wij zijn al te zeer mishandeld, wij zoeken niemand kwaad te doen, maar zoeken onze vrijheid, de

102. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, Gouverneursjournaal, 4, 5, 15-16 juli 1795.

103. *WIPC* 2, nr. 434, 26 mei 1795, Publicatie herstel vriendschap tussen Frankrijk en de Bataafse Republiek, 508.

104. Geggus, ‘Slavery, war, and revolution’, 46-47. Zie voor een door Geggus herzien overzicht van opstanden en samenzweringen: Geggus, ‘Slave rebellion’, 23-25, Appendix. *Slave rebellions and conspiracies, 1776-1848*, 40-49.

105. Ramón Aizpurua, ‘Revolution and politics in Venezuela and Curaçao, 1795-1800’, in: Wim Klooster en Gert Oostindie (red.), *Curaçao in the Age of Revolutions, 1795-1800*, Leiden: KITLV Press, 97-122, aldaar 98-101; Linda M. Rupert, ‘Inter-colonial networks and revolutionary ferment in eighteenth-century Curaçao and Tierra Firme’ in idem, 75-96, aldaar 91-92; Roberto Palacios, ‘Ansia de Libertad’, *Lantèrnu*, No 1 (1) February 1983, 21.

106. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, Gouverneursjournaal, 15 juli 1795.

107. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 73, Journaal *Ceres*, 1-6 augustus 1795.

fransche negers hebben hunnen vrijheid bekoomen, Holland is ingenomen door de franschen, vervolgens moeten wij ook hier vrij zijn.¹⁰⁸

Anders dan bij de opstand van 1750 toen, vooral door de inzet van de vrije zwarten onder kapitein Beltran, de situatie snel onder controle werd gebracht, speelden de gewapende vrije korpsen nu een minder prominente rol. Er werd wel onmiddellijk een detachement militairen, aangevuld met 45 gewapende vrijen uitgezonden, maar tegen de overmacht van de slaven kon deze kleine eenheid weinig uitrichten. De vrijen waren verdeeld; er waren onder hen ook personen die sympathiseerden met de opstandelingen of zelfs actief deelnamen, zoals de vrije zwarte Jan Bulbaaij en zijn oom Mingeel, en er bestond bij het gouvernement ontevredenheid over de opkomst van de vrijen waardoor hun inzetbaarheid beperkt bleef. De geplande bewaking van de weg bij Hato om te voorkomen dat de opstand zich naar het oostelijk deel van het eiland zou uitbreiden, moest geheel moest worden afgeblazen omdat er vrijwel geen manschappen kwamen opdagen.¹⁰⁹ Hierbij kan een rol hebben gespeeld dat anders dan in 1750, toen moest worden opgetreden tegen een groep die vrijwel uitsluitend bestond uit boesalen, Afrikanen met een andere taal en cultuur die nog maar kort op het eiland waren, de opstandelingen in 1795 grotendeels creolen waren die Papiaments spraken en waaronder zich misschien zelfs familieleden bevonden.

Hoewel in eerste instantie gemeend werd dat de werkweigering van de slaven op Knip ‘van geen groot gevolg zouden wezen’, duurde het enkele weken voordat de opstand volledig bedwongen was.¹¹⁰ Op 19 september, ’s morgens om 9 uur, keerden de laatste troepen in triomf terug, de gevangen genomen leider Tula met zich meevoerende. Zij werden ingehaald door de marinecommandant Wiertsz en enkele burgers te paard: ‘[D]en zogenaamde Generaal Toela was meede zittende te Paard in de compagnie van den cap. Lieut. Heshusius, wel uytgemonteert, stonde een lange wijl aan de Spaansche zijde stil ten Eijnde dezelve door een yder te werden bezigtigd.’¹¹¹

Er is voor andere koloniën vastgesteld dat er een verband bestaat tussen het uitbreken van slavenopstanden en de afwezigheid van een sterke militaire macht.¹¹² In hoeverre dat op Curaçao een rol heeft gespeeld is niet duidelijk, maar zeker is wel dat de gewapende macht in deze periode in toenemende mate onbetrouwbaar werd bij het bewaren van orde en rust. De bestaande politieke tegenstellingen waren door het uitbreken van de opstand in 1795 voor korte tijd opzij gezet, maar zodra deze was neergeslagen en de leiders waren geëxecuteerd laaide de maatschappelijke onrust weer op. Veel ordeverstoringen werden veroorzaakt door marinepersoneel en soldaten van het garnizoen, daarin niet zelden gesteund door hun

108. Paula, *1795, de slavenopstand*, relaas van Pater Jacobus Schinck, 7 september 1795; zie verder 131, 164, 189, 202, 206, 209, 268.

109. Klooster, ‘Subordinate but proud’, 294; De Hoog, *Van rebellie tot revolutie*, 45-46, 56- 57; C.Ch. Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam, 1791/95-1942*, Assen/Maastricht: Van Gorcum 1990, 18-19; J.H.J. Hamelberg, ‘De slavenopstand op Curaçao in 1795’, *Derde jaarlijksch verslag van het Geschied-, Taal- en Volkenkundig Genootschap gevestigd the Willemstad Curaçao*. Amsterdam: S. Emmering 1985 (onveranderde herdruk van uitgave uit 1899), 125.

110. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 164, Journaal gehouden door de kapitein-ter-zee A.Th Detmers (en schrijver J.G. Hummen) aan boord van het fregat *Ceres*, 17 augustus 1795, 62.

111. Ibidem, 19 september 1795.

112. David Geggus, ‘The enigma of Jamaica in the 1790s. New light on the causes of slave rebellions’, *The William and Mary Quarterly*, Third Series, Vol. 44, No. 2 (Apr., 1987), 274-299.

officieren. In 1796 bereikte de onrust een hoogtepunt. Er waren gewelddadige confrontaties van Oranjegezinde soldaten en bemanningsleden van de Nederlandse oorlogsschepen met Franse kaperbemanningen en tussen militairen en de Curaçaose bevolking. Deze omstandigheden zullen in het volgende hoofdstuk nog uitgebreid aan de orde worden gesteld. Hier volstaat het om te vermelden dat uiteindelijk in augustus 1796 een door de Fransen gesteunde Bataafse omwenteling plaatsvond. Oranjegezinde civiele beambten en officieren traden terug of werden ontslagen en vertrokken vervolgens al dan niet uit de kolonie. Inmiddels was het zaak om zo spoedig mogelijk de in een staat van volkomen chaos verkerende defensiemacht op orde te brengen.

6.7 De reorganisatie van de defensie onder gouverneur Lauffer

Omdat direct na de omwenteling het gehele garnizoen was ontslagen diende er opnieuw troepen te worden aangenomen. Met de werving werd zo spoedig mogelijk een begin gemaakt.¹¹³ Er meldden zich zeven officieren van het oude garnizoen, die zolang de oude eed nog van kracht was niet goed voor hun keuze hadden durven uitkomen omdat het merendeel van de officieren uit Oranjegezinden bestond.¹¹⁴ De burgerwacht werd gereorganiseerd. Er werden vier compagnieën artilleristen opgericht, zodat bij een vijandelijke aanval in ieder geval het geschut op de batterijen kon worden inzetten; zowel blanken als vrije zwarten en kleurlingen werden opgeroepen om zich hiervoor aan te melden, de beproefde methode. Begin september waren er vijf burgercompagnieën. Burgers die zich zouden onttrekken aan hun militaire plichten werd bedreigd dat zij als ‘onnutte leeden van de burgerlijke maatschappij’ zouden worden aangemerkt en desnoods verbannen. Op 30 september konden in de naast Fort Amsterdam gelegen ‘plaisiertuin’ tien burgercompagnieën aantreden voor inspectie. Ook de beide gewapende korpsen van vrijen moesten met hun wapens verschijnen. De vrije zwarten en mulatten kwamen nu onder direct bevel van de kort voor de omwenteling verkozen burgerkapitein Johan Rudolph Lauffer.¹¹⁵ Onder druk van de omstandigheden, met het vrijwel volledig wegvallen van een betrouwbare militaire macht, had de burgerij eindelijk de zo lang begeerde volledige controle over de gewapende vrije korpsen verkregen.

Er werd een Comité Militaire geformeerd, bestaande uit officieren van de land- en zeemacht en van de burgerwacht, die inmiddels als Nationale Garde werd aangeduid. Dit gebeurde op aandringen van de kapiteins van twee Franse oorlogsschepen die naar het eiland gezonden waren om het Bataafse gouvernement te ondersteunen dan wel in te grijpen wanneer onverhoopt toch een pro-stadhouderlijke en pro-Engelse koers zou worden gekozen.¹¹⁶ Dit Comité, dat zich met alle zaken aangaande de defensie zou bezighouden en het opperbevel over alle drie de genoemde krijgsmachtonderdelen kreeg, werd met name

113. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 73, Journaal gehouden door kapitein-ter-zee Albert Kikkert aan boord van de *Ceres*, 17 augustus 1796.

114. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 136, nr. 12, Beaujon aan Comité, 9 september 1796, 94r.

115. *WIPC* 2, nrs. 449, 19 augustus 1796, ontslag van eed aan de stadhouder, 530; nr. 450, 19 augustus 1796, inlevering wapens en verbod om wapens van militairen te kopen, 531; nr. 451, 20 augustus 1796, formering van een korps artilleristen, 531; NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 136, nr. 22, Lauffer aan Comité, 25 maart 1797, 164r.

116. Hamelberg, ‘Een veel bewogen tijdperk’, 31-32.

ingesteld omdat er een groeiend wantrouwen bestond jegens gouverneur a.i. Jan Jacob Beaujon, die conform de instructies van de Staten-Generaal de om gezondheidsredenen teruggetreden gouverneur Abraham de Veer was opgevolgd. Beaujon werd ervan verdacht het in goede staat van verdediging brengen van het eiland tegen te werken. De gouverneur was uit hoofde van zijn functie wel voorzitter van het Comité, maar de eigenlijke leiding berustte bij de vicevoorzitter, welke functie afwisselend door de kapitein-ter-zee Albert Kikkert en de burgerkapitein Lauffer werd bekleed. Behalve reparatie van bestaande verdedigingswerken en eventuele bouw van nieuwe, zou het Comité ook zorg dragen dat de Nationale Garde in een complete staat werd gebracht en dat de militairen onder goede discipline werden gehouden.¹¹⁷

Beaujon, die nu in feite alle directe bemoeienis met de defensie van Curaçao was ontzegd, kwam kort daarop enkele malen in botsing met het Comité. Van Franse kant werd er daarna op aangedrongen Beaujon af te zetten, en spoedig werd hij ook officieel in staat van beschuldiging gesteld, waarbij hem onder meer een goede verstandhouding en contacten met de Britten ten laste werd gelegd. Beaujon werd gedwongen terug te treden en burgerkapitein Lauffer volgde hem op.¹¹⁸

Lauffer richtte zich in de eerste plaats op de verdere organisatie en oefening van de Nationale Garde, die nu naast de daags na de omwenteling geformeerde vier compagnieën artillerie inmiddels ook zes compagnieën infanterie en drie compagnieën cavalerie omvatte.¹¹⁹ De vrees voor een vijandelijke aanval en de centrale rol die de artillerie speelde bij de verdediging van het eiland dwong de autoriteiten een groot aantal vrije zwarte en gekleurde zeelieden aan te nemen, die ervaring met de kanonnen aan boord van de koopvaarders hadden. Ronduit revolutionair voor Curaçaose begrippen was dat spoedig ook besloten werd de lagere officiersrangen binnen de Nationale Garde door vrije gekleurden te laten vervullen. Zij werden gerekruteerd onder de Curaçaose schippers in de hoop dat zij hun matrozen zouden overhalen om ook dienst te nemen.¹²⁰

Het belang van deze macht om de orde en rust te bewaren bleek toen Lauffer in conflict kwam met het garnizoen. Er heerste onvrede onder zowel officieren als manschappen vanwege het niet nakomen van een toezegging over verhoging van rantsoenen en traktementen. Hiervan was sprake in een uit veiligheidsoverwegingen indertijd niet door De Veer gepubliceerd plakkaat van de Staten-Generaal, waarin ook de nieuw verworven Bataafse vrijheid en gelijkheid werd afgekondigd.¹²¹

Vanwege de bestaande tendens van verlies van discipline en insubordinatie kreeg Lauffer van de Raad toestemming om alle maatregelen te nemen die hij nodig achtte om orde en rust te bewaren. De wachten van de Nationale Garde werden verdubbeld. Omdat enkele compagnieën door het veelvuldig afwezig zijn van zeelieden erg zwak waren, kreeg Lauffer toestemming om ter versterking uit de groep van de behoeftige burgers dagelijks zoveel manschappen te huren als hij nodig had.¹²²

117. *WIPC* 2, nr. 455, 20 oktober 1796, Reglement commissie militaire, 535-537; NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 141A, Publicatie, 20 oktober 1796; inv.nr. 136, nr. 18, Lauffer aan Comité, 28 november 1796, 223r.

118. Hamelberg, 'Een veel bewogen tijdperk', 36-46.

119. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 136, nr. 18, Lauffer aan Comité, 28 november 1796, 220r-223r.

120. *Ibidem* nr. 27, Lauffer aan Comité, 21 augustus 1797, 168r-169r.

121. *Ibidem*, nr. 5, De Veer aan Raaden der Coloniën, 2 mei 1796, 42-44.

122. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, Gouverneursjournaal, 8 december 1796.

De Raad besloot uiteindelijk dat niet kon worden ingegaan op de eisen van de militairen, maar de officieren gaven Lauffer te kennen dat zij het niet aandurfd en om dit bericht aan de manschappen over te brengen. Lauffer nam het op zich om dit zelf te doen, maar trof tegelijkertijd de nodige maatregelen om een eventuele revolutie tegen te gaan. Het in de haven liggende Nederlandse oorlogsschip *Medea* werd in gereedheid gebracht om de soldaten te verhinderen van het fort naar de stad te gaan en de Nationale Garde werd paraat gehouden. Toen 's avonds het bericht kwam dat het garnizoen opstandig was en dat de soldaten zich niet naar hun kwartieren wilden begeven voor de nacht, liet Lauffer twee stukken veldgeschut in gereedheid brengen en zette hij extra posten uit. De volgende ochtend vroeg kwam het bericht dat het garnizoen zich had bewapend. Er ontstond een uiterst dreigende situatie. Maar juist toen Lauffer besloten had om tot de aanval over te gaan bonden de militairen in; ze lieten zich ontwapenen en accepteerden de beslissing van de Raad.¹²³

Lauffer was tevreden over de Nationale Garde, die nu kennelijk in staat was om de openbare orde en rust te helpen handhaven. Het garnizoen was duidelijk gemaakt dat de burgerij niet langer de wet kon worden voorgeschreven. Lauffer achtte het onnodig en te kostbaar om nog een omvangrijk garnizoen te onderhouden. Bovendien zal de bewezen onbetrouwbaarheid en het potentiële gevaar dat van de beroepssoldaten uitging een rol hebben gespeeld bij zijn besluit de defensie vooral op de inzet van de Curaçaose bevolking, blank en niet-blank, te funderen. De vaardigheid en inzetbaarheid van de nu duizend, redelijk goed geoefende mannen tellende Nationale Garde was volgens Lauffer te vergelijken met die van de beste militairen. Hij besloot om voorlopig geen nieuwe soldaten te werven.¹²⁴ Het grote belang dat Lauffer hechtte aan een sterke Nationale Garde en de daarmee geringere noodzaak van een sterk garnizoen blijken duidelijk uit de getalsverhoudingen tussen deze twee defensieonderdelen in september 1797 (tabel 6.3.). Het garnizoen telde slechts 400 manschappen en 15 officieren tegenover 1.044 manschappen en onderofficieren en 58 officieren van de Nationale Garde. De nog altijd gesegregerde vrije eenheden telde 260 zwarten en 157 gekleurden in de stad en nog eens 218 man die ingedeeld waren bij de cavalerie op het platteland. De professionele militairen vormden slechts een vijfde van de landtroepen van de defensiemacht. Het aandeel van de niet-blanken was aanzienlijk, behalve de 635 man in de vrije compagnieën bestond een belangrijk deel van de 575 man artilleristen uit vrije zwarten en gekleurden.

Deze incorporatie van vrijen in het uit vier compagnieën bestaande dienstwapen artillerie van de Nationale Garde bleef niet zonder problemen. Er waren blanken die er moeite mee hadden dat vrije zwarten en mulatten, die nooit eerder onder de burgers hadden gediend, nu deel uitmaakten van de Nationale Garde, terwijl mestiezen en andere licht gekleurden, die wel al in de burgerwacht hadden gediend, nu officiersrangen bekleedden. Dit misnoegen werd volgens Lauffer soms aangemoedigd door het gedrag van de vrijen die 'zich zeer veel van hunne bekomene rangen & waardigheeden latende voorstaan, hetzelve al te veel aan de blanken willen laten gevoelen'.¹²⁵ En omdat de blanken in veel gevallen wilden vasthouden

123. Ibidem, 9-10 december 1796; NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 73, Journaal *Ceres*, 10 december 1796.

124. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICOM inv.nr. 139, Gouverneursjournaal, 7 februari 1797; inv.nr. 136, nr. 22, Lauffer aan Comité, 25 maart 1797, 157r-158r; inv. nr. 28, Lauffer aan Comité, 15 september 1797, 176r.

125. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICOM inv.nr. 136, nr. 27, Lauffer aan Comité, 21 augustus 1797, 171r.

aan de aloude scheiding tussen de verschillende etnische groepen was het onvermijdelijk dat er ‘onaangenaamheden’ ontstonden. Lauffer dacht echter wel het vertrouwen van beide groepen te hebben en waakte ervoor een strikte onpartijdigheid in acht te nemen, maar:

ik heb ook tevens op eene voorsigtige wijze en zonder het te laten blijken, zoeken voor te komen, dat de Lieden van de Couleur zich geene te groote voorrechten aanmatigen, of zodanigen invloed verwerven zouden waardoor zij voor de rust van dit Eiland gevaarlijk zouden kunnen worden.¹²⁶

De inlijving van een deel van de vrijen in de Nationale Garde was volgens Lauffer ook nuttig om hen als potentieel gevaar te neutraliseren; zij waren niet langer volledig geconcentreerd in eigen eenheden onder hun eigen ‘bijzondere’ officieren. De directe invloed van de beide kapiteins was daarmee beperkt en hun macht beknot. Zij hadden nu volgens Lauffer geen gelegenheid meer om enige poging te wagen om orde en rust in de kolonie te verstoren.

¹²⁷ Er was op Curaçao altijd een onderscheid geweest tussen blanken en niet-blanken en hoewel, aldus Lauffer, dit in de ogen van ‘den wijsgeerigen beschouwer uit Europa’ als een vooroordeel werd gezien, zou een plotselinge afschaffing van deze ongelijke situatie ernstige gevolgen kunnen hebben. Doormiddel van wetgeving moest voorkomen worden dat vrijen door de blanken werden benadeeld en dat slaven door hun meesters werden mishandeld, maar het aanroeren van het punt van de gelijkheid bleef een gevaarlijke zaak en men moest zich goed wapenen tegen eventueel misbruik van deze leuze en tegen de mogelijke onrust die een te ver doorgetrokken interpretatie daarvan zou kunnen veroorzaken.¹²⁸

Ondanks het feit dat Lauffer hoog op gaf van de kwaliteiten van de Nationale Garde, bleek deze niet probleemloos te functioneren. Enkele officieren hadden moeite met het accepteren van door de burgerkrijgsraad genomen besluiten.¹²⁹ Toen de maatregelen werden bekend gemaakt om de verdere militaire training ter hand te nemen, leidde dat tot openlijk misnoegen.¹³⁰ Met name de periodieke exercities stuitten op verzet. Begin augustus kwam Lauffer in aanvaring met een kapitein van een van de compagnieën infanterie, die weigerde bepaalde orders op te volgen maar uiteindelijk inbond.¹³¹

Er waren meer officieren die volgens Lauffer problemen veroorzaakten en dit leidde waarschijnlijk in combinatie met andere bestaande onvrede en wrijving tussen de verschillende etnische groepen, bijna tot een bloedige confrontatie tussen onderdelen van de Nationale Garde. Een officier, Lange genaamd, die er door Lauffer van werd beschuldigd te hebben geweigerd om aan oefeningen deel te nemen en die zich vervolgens halstarrig en beledigend tegenover de burgerkrijgsraad zou hebben opgesteld, werd gedegradeerd tot gewoon schutter. Dit vonnis van de burgerkrijgsraad zou worden voorgelezen voor het front van de aangetreden Nationale Garde, die vervolgens zou worden geëxerceerd. Maar omdat

126. Ibidem, 171r.

127. Ibidem, 171r-172r.

128. Ibidem, 174r-175r.

129. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr 139, Gouverneursjournaal, 27 maart 1797.

130. Ibidem, 23-24 maart 1797.

131. Ibidem, 12 en 13 augustus 1797.

Lauffer problemen verwachtte liet hij de burgers niet op de gebruikelijke exercitieplaats in Pietermaai verzamelen, maar in de Plaisiertuin. De gouverneur was zelf niet in de Plaisiertuin aanwezig maar volgde de exercitie van een bastion van het fort.¹³²

Toen de Nationale Garde compagniesgewijs stond aangetreden zag Lauffer dat enkele officieren, onderofficieren en schutters zich verdacht gedroegen. Hun handen waren ‘met neusdoeken bewonden en de sabels met strikken vastgebonden, eeven zoo als het zeevolk in de Coloniën gewoon is te doen wanneer zij in het gevegt zijn’.¹³³ Op het moment dat het vonnis tegen Lange werd voorgelezen trokken twee kapiteins van de artillerie hun sabels en stormden gevolgd door de meeste van hun officieren en enkele kanonniers, zowel mulatten als blanken, ‘met een ijsselijk verward geschreeuw’ in de richting van het bataljon infanterie en de commissarissen van de burgerkrijgsraad. Er ontstond een algemene chaos waarin mensen met onblote sabels rond liepen, razend en tierend, en waarbij ‘oproerige en seditieuse expressien’ werden gebruikt die er volgens Lauffer vooral op waren gericht om ondergeschikten op te hitsen en de infanterie te provoceren. Maar dit laatste mislukte en daarmee werd een bloedbad voorkomen. Nadat Lauffer ter plaatse was verschenen keerde de rust enigszins terug. Op zijn vraag om een verklaring van het gebeurde gaf de oudste officier van de artillerie, kapitein Jan Brugman, te kennen ‘dat het Corps artillerie sustineerde beleedigd te zijn, terwijl hunne officiers niet geroepen waren bij de Pronuntiatio der sententie’. Maar volgens Lauffer was dat niet meer dan een voorwendsel.¹³⁴

Lauffer meldde dat de oorzaak van de ongeregelheden vooral gelegen was in geruchten die waren verspreid door Lange en diens aanhang. Deze geruchten zouden er vooral op gericht zijn om de ‘Lieden van de Couleur’ tegen de blanken op te zetten. Officieren van de artillerie hadden er volgens Lauffer aan meegewerkt de geruchten vooral binnen dat onderdeel te verspreiden. En Lauffer bleek er al van tevoren op de hoogte dat het bekendmaken van het vonnis tegen Lange voorafgaande aan de exercitie in de Plaisiertuin zou worden aangegrepen om ongeregelheden te veroorzaken. De twee kapiteins die het incident met hun optreden hadden uitgelokt, de kapiteins De Pool en Prince, werden beiden ‘infaam gecasseerd van hunne waardigheden’ als kapiteins van de Nationale Garde. De eerder door de krijgsraad tot degradatie veroordeelde officier werd eveneens oneervol ontslagen, waarbij hem nog eens dringend werd aangeraden zich verder rustig te houden omdat hij anders als oproermaker van het eiland zou worden gezet. Een vierde officier, de luitenant C.A. Fournie, die ook de dagen voorafgaande aan het incident in de Plaisiertuin al opruiende taal zou hebben gebezigd en ervan werd verdacht al langer met het idee rond te lopen onrust te veroorzaken, werd verbannen en vertrok naar Les Cayes in Saint-Domingue. De sententies werden ten overstaan van de van de volledige raad en voor het front van de aangetreden Nationale Garde voorgelezen en vervolgens in de stad gepubliceerd.¹³⁵

Daarna bleef het verder rustig, ‘zijnde alle weldenkende Burgers en ingezeetenen, van wat Couleur dezelve ook weezen mogten, verheugd dat die zaake tot dus verre zoo

132. Ibidem, 27 september 1797.

133. Ibidem, 27 september 1797.

134. Ibidem, 27 september 1797; 2.01.29.03, AM II inv.nr.73, Journaal *Ceres*, 27 september 1797.

135. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, Gouverneursjournaal, 27-29 september 1797; inv.nr. 136, nr. 31, Van Eck aan Comité, 16 oktober 1797, 199-200; Lauffer aan Comité, 22 oktober 1797, nr. 32, 190-197.

gelukkig was afgelopen en deze stap tot herstel van de rust gedaan was'.¹³⁶ Opvallend is dat Lauffer de kwestie kennelijk als een volledig interne aangelegenheid van de Nationale Garde beschouwde, want beide marineofficieren Wiertsz en Kikkert werden overal buiten gehouden.¹³⁷

De andere kapiteins, onder wie de eerder genoemde Jan Brugman, die door Lauffer medeschuldig werden geacht aan de gebeurtenissen – zij hadden de ongeregelheden toegelaten en zouden bovendien 'onbehoorlijke expressies' hebben gebruikt – werden eerst op non-actief gesteld en vervolgens ontslagen. Ook enkele lagere officieren van de artillerie werden ontslagen. Daarmee zouden de orde en rust binnen de Nationale Garde weer volledig zijn teruggekeerd volgens Lauffer. Aan de 'Lieden van de Couleur' viel overigens met betrekking tot de gebeurtenissen in de Plaisiertuin volgens hem niets te verwijten; zij waren slechts het slachtoffer geworden van de geruchten en hadden zich ook direct weer aan Lauffer onderworpen. Er bestond geen verdere bedreiging voor de rust en orde.¹³⁸

Deze voorstelling van zaken was echter eenzijdig. Een drietal officieren, onder wie een eerder ontslagen luitenant van het garnizoen, die geweigerd had een nieuwe eed af te leggen aan de gouverneur en de gedegradeerde kapitein Lange van de Nationale Garde, reisden naar de Bataafse Republiek waar zij hun beklag deden. Uit hun relaas komt Lauffer naar voren als een despoot die niet terugschrok voor grof machtsmisbruik teneinde hem onwelgevallige personen uit te schakelen en die contacten had met Oranjegezinde lieden.¹³⁹

Lauffer had alle vertrouwen in zijn Nationale Garde en dit bracht hem ertoe het tot opstandigheid neigende garnizoen tot een minimale omvang terug te brengen. De incorporatie van de vrijen in de Nationale Garde en zijn greep op de daarnaast als zelfstandige eenheden gehandhaafde korpsen van vrije zwarten en gekleurden zag Lauffer in belangrijke mate als een middel om de controle over deze groepen te blijven houden. De onrust die binnen de Nationale Garde ontstond en het incident in de Plaisiertuin weet de gouverneur niet aan de vrijen, maar aan blanke personen die hij ervan beschuldigde onrust te stoken en de vrijen daarbij als werktuigen bij hun machinaties te gebruiken. Er waren wel spanningen binnen de Nationale Garde door de aanwezigheid van gekleurde officieren en zwarte en gekleurde artilleristen, maar deze waren volgens Lauffer niet onoverkomelijk zolang hij erin slaagde het vertrouwen van alle groepen te behouden en zich onpartijdig op te stellen. Daarnaast waakte hij ervoor dat de niet-blanke vrije bevolking zich geen al te grote vrijheden aanmatigden of zoveel macht en invloed kreeg dat orde en rust werden bedreigd.

6.8 De test van Lauffers defensieapparaat

Na het incident in de Plaisiertuin bleef het relatief rustig, tot eind 1799 de kolonie werd opgeschrikt door de onthulling door Lauffer van het bestaan van een complot. Eerst werden

136. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, Gouverneursjournaal, 29 september 1797.

137. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 73, Journaal *Ceres*, 28 september 1797.

138. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 139, Gouverneursjournaal, 30 september 1797; inv.nr. 136, nr. 32, Lauffer aan Comité, 22 oktober 1797, 197r; nr. 33, Lauffer aan Comité, 30 november 1797, 229.

139. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB inv.nr. 192, dossier inzake R.B.J. Geertsema Creefts, A. Hagen en A.L. Lange.

twee Franse agenten, de burger Isaac Sasportas en de militair Urbain Devaux gearresteerd en vervolgens de sinds vele jaren op Curaçao wonende Fransman Jean Baptiste Tierce Cadet, koopman en maritiem agent namens de koloniale overheden van Saint-Domingue en Guadeloupe. Zij werden er door Lauffer van beschuldigd plannen te hebben om de koloniale regering omver te werpen en een slavenopstand te ontketenen. Het drietal werd zonder enige vorm van proces uitgewezen. Er werd daarna geen melding meer gemaakt van enige vorm van onrust, al was er volgens Lauffer nog altijd een groot aantal aanhangers van de vermeende complotteurs op het eiland die een potentieel gevaar vormden. Deze kwestie zal in het volgende hoofdstuk worden behandeld. Het volstaat nu hier te melden dat de arrestatie van Tierce, die een officiersfunctie vervulde bij de artillerie van de Nationale Garde en een gekleurde levenspartner had, niet tot ernstige verstoringen lijkt te hebben geleid van het functioneren van het militaire apparaat.

Wel werd door Lauffer onder het voorwendsel van noodzakelijke bezuinigingen de capaciteit van de marine in sterke mate beperkt. De beide fregatten in de haven, de *Ceres* en de *Medea* waren niet meer zeewaardig en werden, deels afgetuigd, gereduceerd tot drijvende batterijen. Met het vervolgens afdanken van de bemanningen werd volgens Lauffer geld uitgespaard, werden ‘veele disputen’ voorkomen en kwamen er Curaçaose zeelieden beschikbaar voor de artillerie van de Nationale Garde.¹⁴⁰ In februari 1800 werd in aanwezigheid van bevelvoerend officier Albert Kikkert in de gecombineerde raad een voorstel van Lauffer aangenomen om het marinepersoneel op veertig man na af te danken. Lauffer was van mening dat een dergelijke kleine equipage voldoende was voor de bewaking van de schepen en in geval van nood beloofde hij Kikkert 100 tot 150 burgers ter beschikking te stellen. Uiteraard verzette Kikkert zich tegen dit plan om de marine tot vrijwel niets te reduceren. Hij vond echter de meerderheid van de raad tegenover zich. Uiteindelijk werd de *Medea* verkocht. Half april 1800 droeg Kikkert het commando van de *Ceres* over aan zijn eerste stuurman en vertrok naar het moederland.¹⁴¹ Het is niet ondenkbaar dat een achterliggend doel van Lauffer was om op deze manier de kracht van de marine te neutraliseren omdat hij hierin een potentiële bedreiging zag. Kikkert, die een goede vriend van Tierce was, had uiteindelijk tot februari 1800 het commando over een paar honderd manschappen en beschikte over wapens en munitie. En de twee oude fregatten waren dan wellicht niet meer zeewaardig, het geschut aan boord kon wel op de stad en Fort Amsterdam kon worden gericht.

De test voor Lauffers defensieapparaat volgde een klein half jaar na het vertrek van Kikkert. Op 23 juli 1800 verschenen enkele Franse schepen voor de haven van Curaçao met zo'n duizend man voornamelijk zwarte troepen uit Guadeloupe, onder leiding van de Franse agent Maurice-Henri Bresseau. Zij waren gezonden om Curaçao te ondersteunen in het geval van een Britse aanval. Maar Lauffer gaf te kennen geen behoefte te hebben aan deze hulp omdat hij met zijn eigen militaire macht goed in staat was om een Britse aanval af te slaan en hij had al helemaal geen behoefte aan zwarte revolutionaire troepen. Hij verbood de Franse troepen gewapend aan wal te gaan en toen een groep van dertig tot veertig man dit toch deed, werden zij onmiddellijk gearresteerd en opgesloten. Uiteindelijk gaf de gouverneur toch toestemming om

140. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 137, Lauffer aan Comité, 13 september 1799, 6v.

141. NL-HaNA, 2.01.29.03, AM II inv.nr. 74, Journaal *Ceres*, 27 februari, 21 maart, 1 en 15 april 1800.

een deel van deze troepen te ontschepen, onder voorwaarde dat zij hun woord gaven niets tegen de kolonie te ondernemen en alles in het werk te stellen zo spoedig mogelijk weer te vertrekken. Zij sloegen hun kampement op aan de Overzijde bij de Roodeweg.¹⁴²

Omdat Lauffer vrijwel direct na de komst van Bresseau vermoedde dat diens werkelijke missie de inname van Curaçao betrof, nam de gouverneur de nodige maatregelen om een overrompeling te voorkomen. De stad en Fort Amsterdam werden in staat van verdediging gebracht: het geschut werd op de bij het Waaigat geankerde Franse schepen gericht; de manschappen van de buitenposten werden teruggetrokken naar de stad; de *Ceres* werd bemand met 250 man bestaande uit een compagnie artillerie van de Nationale Garde aangevuld met manschappen van de twee vrije korpsen; in Pietermaai werd geschut opgesteld; de batterij bij het kruithuis aan de Overzijde, die niet voldoende kon worden bezet en die de stad kon beschieten werd vernield; sterke patrouilles deden dag en nacht hun rondes.¹⁴³

Bresseau bleef er op aandringen om het eiland onder Franse bescherming te stellen en hij bleek bereid dit desnoods met geweld af te dwingen. Hij wilde gebruik maken van een in de haven geankerd Franse oorlogsschip, *La Vengeance*, maar de commandant weigerde aan de plannen van Bresseau mee te werken en vertrok. Nadat het gouvernement uiteindelijk Bresseau van de nodige provisie had voorzien, een voorschot van f50.000 had gegeven en verder in alles gesteund had om een spoedig vertrek mogelijk te maken, verliet Bresseau uiteindelijk op 3 september 1800 het eiland.¹⁴⁴ De volgende dag echter landden zijn troepen bij Sint Michielsbaai en namen bezit van het daar gelegen fort, naar verluidt met medewerking van de daar gelegeerde Curaçaose troepen. Inmiddels waren de Guadeloupe troepen aangevuld met troepen uit Saint-Domingue aangegroeid tot 1.200 man.¹⁴⁵ Dat de militairen uit Saint-Domingue, die onder leiding stonden van de latere Haïtiaanse president Alexandre Pétion, zich bij de troepen van Bresseau aansloten was naar alle waarschijnlijkheid niet gepland. De mulat Pétion, een hoge officier in het leger van André Rigaud dat in augustus 1800 definitief door Toussaint was verslagen, was waarschijnlijk kort daarvoor Saint-Domingue ontvlucht en op zoek naar een veilige haven. Voormalige troepen van Rigaud weken ook uit naar het nabij gelegen Cuba.¹⁴⁶

Lauffer trok aan het hoofd van vijfhonderd man Nationale Garde en een detachement reguliere troepen naar de Overzijde. Omdat het Fort Sint Michiel te sterk was om daarop een aanval te wagen, besloot Lauffer voorlopig een voorpost van 350 man, bestaande uit twee compagnieën burgers en een eenheid reguliere militairen, aan de Roodeweg te stationeren. Deze eenheid kreeg de beschikking over twee stukken veldgeschut. Lauffer hield nog een eenheid van vijftig man artillerie met vier veldstukken achter de hand en een reserve van vierhonderd man die in het geval van een Franse aanval de rechtervleugel moest dekken.¹⁴⁷

142. Palacios, 'Ansia de libertad', 24; Hamelberg, 'Een veel bewogen tijdperk', 70-74.

143. Hamelberg, 'Een veel bewogen tijdperk', 74; NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB inv.nr. 186B, Lauffer aan Coster & Co, 22 juni 1801.

144. Hamelberg, 'Een veel bewogen tijdperk', 79-80; Palacios, 'Ansia de libertad', 24

145. Palacios, 'Ansia de libertad', 25

146. C.L.R. James, *The black Jacobins. Toussaint L'Ouverture and the San Domingo Revolution*, Londen, New York: Penguin books 2001, 191-192.

147. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 136, nr. 66, Lauffer aan Comité, 10 oktober 1800; 2.01.28.02, RAB inv.nr. 186B, Lauffer aan Coster & Co, 22 juni 1801.

Maar hiervan zou weinig terecht komen. De volgende ochtend vroeg trokken de Fransen in drie colonnes op naar de Roodeweg. Lauffer ging onmiddellijk naar de Overzijde en liet ponten in gereedheid brengen om de reserve over te zetten. Hij was nog maar nauwelijks op de andere oever van de Sint Annabaai aangekomen, of de in paniek vluchtende soldaten van het garnizoen renden hem als 'eene troep schaapen' tegemoet. Hoewel de twee compagnieën burgerwacht, volgens Lauffer, zich ordelijk terugtrokken en ook een van de twee stukken geschut wisten mee te nemen, was hiermee de positie onhoudbaar geworden. De achtervolgende Fransen die zich in verschillende huizen hadden verschanst openden het vuur en Lauffer en zijn troepen hadden geen andere mogelijkheid dan zich haastig op de stad en Fort Amsterdam terug te trekken. Als de voorpost maar een kwartier had kunnen standhouden, wat volgens Lauffer gezien hun positie niet onmogelijk zou zijn geweest, dan zou er voldoende tijd zijn geweest om de reserves naar de Overzijde te brengen en de zware artillerie van de Nationale Garde in te zetten. De gouverneur had naar eigen zeggen dan de terugweg naar Sint Michielsbaai kunnen afsnijden en de gehele 'bende' kunnen vernietigen.¹⁴⁸

De situatie leek nu volstrekt zonder hoop voor de belegerden in de stad en het fort. Al sinds de komst van de Guadeloupe eenheden in juli waren er geen Noord-Amerikaanse of Spaanse schepen meer in de haven verschenen, waardoor Curaçao verstoken was van aanvoer van voedsel en inmiddels was het eiland geheel door Franse kapers geblokkeerd. De eigen voedselvoorraden waren voor een belangrijk deel opgegaan aan met name de verstrekking van victualiën aan *La Vengeance* en aan de troepen van Bresseau tijdens hun verblijf van ruim veertig dagen. De Fransen controleerden niet alleen Otrobanda maar ook het westelijk deel van het platteland, waarmee daar aanwezige voedselvoorraden en de drinkwatervoorziening in hun handen was. De Curaçaose slaven dreven al het vee van het Oostelijk deel van het eiland naar het Franse kamp.¹⁴⁹

Er zouden zich nog eens driehonderd Fransen, voor een belangrijk deel vluchtelingen uit Saint-Domingue die vooral aan de Overzijde woonden, deels vrijwillig deels gedwongen bij de Franse troepenmacht hebben aangesloten zodat hun totale macht op 1.500 man kwam. De Curaçaose troepen, die dag en nacht in touw waren geweest gedurende de periode dat de Franse schepen in de haven lagen, waren afgemat. Daarbij moesten ze door gebrek aan slaven naast hun patrouille- en wachtdiensten zelf het zware graaf- en sjouwwerk verrichten voor de verbetering van hun stellingen.¹⁵⁰

Op 9 september verscheen, waarschijnlijk niet geheel toevallig, het Britse oorlogsschip *Nereide* voor de haven. Ongetwijfeld waren de Britten inmiddels direct of indirect op de hoogte gebracht van de ontwikkelingen op Curaçao; de Amerikaanse consul op het eiland, B.H. Philips, had enkele dagen daarvoor een noodkreet om hulp laten uitgaan aan alle Amerikaanse oorlogsschepen die in de regio waren gestationeerd.¹⁵¹ Gouverneur en raden bereikten spoedig overeenstemming om de kolonie onder Britse protectie te plaatsen, wat

148. NL-HaNA, 2.01.28.02, RAB inv.nr. 186B, Lauffer aan Coster & Co, 22 juni 1801; 2.01.28.01, WICom inv. nr.136, nr. 66, Lauffer aan Comité, 10 oktober 1800.

149. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr. 136, nr. 66, Lauffer aan Comité, 10 oktober 1800; 2.01.28.02, RAB inv.nr. 186B, Lauffer aan Coster & Co, 22 juni 1801.

150. NL-HaNA, 2.01.28.01, WICom inv.nr.136, nr. 66, Lauffer aan Comité, 10 oktober 1800.

151. Han Jordaan, 'Patriots, privateers and international politics: the myth of the conspiracy of Jean Baptiste Tierce Cadet', in: Curaçao in the Age of Revolutions, 1795-1800, Leiden: KITLV Press 2011, 141-169, aldaar 164.

aantrekkelijker werd geacht dan overgave aan de Franse bondgenoot. Kort daarop arriveerden twee Amerikaanse oorlogsschepen, waarna de Fransen overhaast het eiland verlieten. Curaçao kwam onder Brits bestuur en bleef dat tot 1803.

De Britten lieten de zittende bestuurders in functie en incorporeerden een deel van de bestaande Curaçaose defensieonderdelen in hun eigen troepenmacht. Uit de militairen van het Nederlandse garnizoen werden een compagnie artillerie en twee compagnieën infanterie geformeerd.¹⁵² Maar veel vertrouwen in de kwaliteit van officieren en manschappen hadden de Britten niet. De officieren waren in hun ogen onervaren en de voornamelijk uit de Duitse gebieden afkomstige soldaten, ‘who like others of that Country may be made under arms what their Officers please’, waren ernstig verwaarloosd in hun training.¹⁵³ Ook de Nationale Garde, Lauffers trots, stelde in de ogen van de Britten niet veel voor. De Britse gouverneur Lord Hugh Seymore (1800) rapporteerde:

I have this Day reviewed what has hitherto been termed the National Guard, but which I have insisted upon being hereafter termed the Militia, having first proposed the Oath of Allegiance to all the officers, who very willingly subscribed to it. They are a very considerable body in Number, amounting in the whole to about one thousand men, divided into three Companies of Cavalry, Four of Artillery and six of Infantry; but they are ill armed, and being composed of all Religions, professions, as well as of every shade in Colour, indiscriminately mixed, their appearance does not keep pace with the Report Governor Lauffer makes of their good conduct during the siege, or rather during that period they were in hourly expectation of having their Houses pillaged by the French.¹⁵⁴

De compagnieën van de vrije negers en vrije mulatten werden ook geïnspecteerd en op voorstel van de Britten werd hen bij die gelegenheid een os gegeven, wat als een beloning voor hun inzet kan worden gezien.¹⁵⁵ Deze eenheden werden dus kennelijk gehandhaafd, maar tijdens het Britse bestuur verdween wel het gekleurde element uit de burgerwacht. De cavalerie, voorheen deels een bereden zwarte eenheid, werd nu een exclusief blanke elite-eenheid van niet meer dan vijftig tot zestig man. Volgens de opvolger van Seymore, William Carlyon Hughes (1801, 1802-1803), waren de eertijds in de defensie geïncorporeerde vrije zwarten en mulatten erg talrijk en hij bepleitte te overwegen hen opnieuw in de burgerwacht op te nemen.¹⁵⁶

Conclusie

De rol van de niet-blanke bevolking binnen het Curaçaose defensieapparaat was gedurende de eerste helft van de achttiende eeuw gegroeid van *ad hoc*, in tijden van nood georganiseerde eenheden van gewapende vrijen en slaven, tot de oprichting van twee reguliere gewapende korpsen, die in toenemende mate door het gouvernement als onmisbaar werden beschouwd

152. TNA, WO inv.nr. 1/97, Seymore aan Portland, 7 november 1800, 2v.

153. Ibidem, extract uit brief Seymore, ongedateerd, 90r-90v.

154. Ibidem, Seymore aan Portland, 7 november 1800, 2v-3v.

155. NL-HaNA, 1.05.12.01, OAC inv.nr. 111 (fiche 12), notulen extra-ordinaire raadsvergadering, 22 december 1800.

156. TNA, WO inv.nr. 1/98, Rapport Carlyon Hughes aan Hobart, 18 augustus 1802, 43r.

voor de ordehandhaving en defensie van de kolonie. Om die reden was het gouvernement ook weinig genegen om het commando en daarmee de controle over de ‘vrije negers en mulatten’ uit handen te geven aan de kapitein van de burgerij. Wel wisten de burgers licht gekleurde mestiezen in de rangen van de schutterij op te nemen. De alliantie van de vrije niet-blanke bevolking met het gouvernement via de gewapende dienst bood beide partijen voordelen: het gouvernement had de beschikking over een redelijk betrouwbare militaire en politionele eenheid en de vrije zwarte en gekleurde bevolking genoot een zekere protectie, in die zin dat het gouvernement hen te vriend moest houden, wilde het hun steun behouden. Op een periode van belastingvrijdom na leverde het de vrijen verder weinig materieel voordeel op.

Tegelijkertijd had in ieder geval een deel, misschien zelfs een aanzienlijk deel, van de vrije bevolking gedurende het grootste deel van de achttiende eeuw ook een belang bij het in stand houden van de bestaande maatschappelijke orde; velen waren immers zelf slaveneigenaren. De vanzelfsprekendheid van een op slavenarbeid van Afrikanen gefundeerde samenleving met daaraan gekoppelde kleurideologie en ongelijkheid begon pas gedurende de revolutionaire periode aan het eind van de achttiende eeuw te eroderen. Met name na het uitbreken van de grote slavenopstand in Saint Domingue in 1791, die het begin van de Haïtiaanse Revolutie markeert, werd duidelijk dat ook een maatschappij denkbaar was die niet door blanken werd gedomineerd.

De gewelddadige repercussies van de revolutionaire onrust in de regio waren op Curaçao volop voelbaar met de grote slavenopstand onder leiding van Tula en de hectische jaren van politieke strijd die eraan vooraf gingen en die er op volgden. De rol van de vrije gewapende korpsen bij het neerslaan van de opstand van 1795 was marginaal in vergelijking met het optreden van de vrije zwarten bij de gewelddadigheden in 1750 en er leefden inmiddels twijfels over hun loyaliteit. De belangrijkste consequentie van de Patriottische machtsovername in 1796 voor het militaire functioneren van de niet-blanke bevolking in de kolonie was een uit nood geboren integratie van vrije zwarte en gekleurde zeelieden in de artillerie-eenheden van de voormalige blanke burgerwacht. Dit was een eerder beproefd middel om het eiland in behoorlijke staat van defensie te brengen, maar nieuw was dat gekleurde schippers nu in officiersrangen werden aangesteld. De eenheden van de vrije negers en mulatten, functionerend onder eigen officieren, bleven gehandhaafd. Alleen stonden deze nu onder het commando van de burgerkapitein Lauffer, die tevens fungerend gouverneur werd. Op één incident na, de bijna-muiterij in de Plaisiertuin, lijken de vrije zwarten en gekleurden wat betreft hun militaire inzet probleemloos te hebben gefunctioneerd. Ook gedurende de uiterst gespannen periode tussen de arrestatie van Jean Baptiste Tierce Cadet, die als artillerieofficier in de Nationale Garde diende, tot en met de Guadeloupse invasie bleef deze groep loyaal aan het gouvernement. Zoals in het volgende hoofdstuk aan de orde wordt gesteld, betekende dit niet noodzakelijk dat er binnen de niet-blanke Curaçaose bevolking geen enkel politiek bewustzijn of emancipatiestreven leefde.